گلشن بیگم

شیرازہ

۱

(پہاڑی)

نگا باجی نمبر

شیرازہ

پہاڑی

جلد ۲ سنہ ۱۹۸۰ شمارہ ۱

ناڈگا باجی نمبر

نگران

محمد یوسف ٹینگ

ترتیب

کریم اللہ قریشی

جموں اینڈ کشمیر اکیڈیمی آف آرٹ کلچر اینڈ لینگویجز سرینگر

ناشر :- سیکریٹری جموں اینڈ کشمیر اکیڈیمی آف آرٹ کلچر اینڈ لینگویجز سرینگر
چھاپ خانہ :- جے کے آفیسٹ پرنٹرس دھلی
کتابت :- نذیرہ وانی، محمد یوسف مگر، ولی محمد میر
تعداد :- ۵۰۰
قیمت :-

چٹھی اس پتے تے لکھو
انچارج پہاڑی سیکشن
جموں اینڈ کشمیر اکیڈیمی آف آرٹ کلچر اینڈ لینگویجز سرینگر

گینتر

نظمات :-

قوالی	کریم اللہ قریشی
باجی صاحب	سیّد مزمل شاہ
شفقت	سیّد ولایت شاہ
لایا ڈیرہ	سیّد محبوب شاہ
حمد	سیّد اقبال عاجز
صفت	چودھری محمد زمان

پہلی گل

ولی اللہ دے کھانڈا تک کے پاندے خیر حضوروں
جھڑے پاک غروروں خالی سوپُر کردے نوروں
(محمد بخشؒ)

ریاستی کلچرل اکیڈیمی بچوں شائع ہونے والا شیرازے دا ایہ چھیواں شمارہ (نانگا باجی نمبر) تُساں دے سامنے پیش کر کے اسقدر خوشی ہور مسرت محسوس ہو رہی جیدا اظہار ممکن نہیں۔ کیانکہ ایہ ہک ولی اللہ ہور ایسی عظیم پہاڑی شخصیت دے متعلق ہے جہڑی نہ صرف ریاست جموں کشمیر بلکہ پورے ملک ہور اس تھیں علاوہ پاکستان، افغانستان، روس،

ہور عرب تک اپنی بزرگی عظمت ہور کرامت دی وجہ تھیں مشہور ہے ہور پہاڑی زبان تہ پہاڑی توم دی اک شان ہے، جناب حضرت نانگا باجی صاحبؒ باکمال ولی، عالم ہور دانشور ہوئے۔ دے نال نال صاحب ذوق آسے پہاڑی زبان ہور ادب نال اُنہاں دی محبت شفقت ہور خدمت کو ظاہر کرے والے مقالہ نگاراں نے اپنی محبت ہور عقیدت دے مطابق اپنا فرض نبھایا ہے۔

شیرازہ نانگا باجی نمبر ریاست بھر دیاں لکھاں ہور ریاست تھیں باہر پورے ملک بلکہ برصغیر دیاں عقیدتمنداں دی کافی حد تک ترجمانی کر گھِنسی۔

اسدی وجہ تھیں پہاڑی ادب وچ اضافہ ہی نہ ہوسی بلکہ نانگے باجی صاحب دی بزرگی ہور عظمت دا صدقہ پہاڑی زبان دھیاڑے تھیں دھیاڑا پھلسی ہور پھلسی۔

اُمید ہے شیرازہ (نانگا باجی نمبر) دکھ کے ہور پڑھ کے تسیں بھی خوشی محسوس کرسو۔ ہور اپنے پیر مرشد دی زندگی، عظمت بزرگی ہور روحانیت دے کمال دے متعلق واقفیت حاصل کرکے روحانی تسکین حاصل کرسو۔

آمین

عبداللہ قریشی

سی حرفی

کریم اللہ قریشی

نظرانۂ عقیدت

ا۔ اُس دلدار دا ہیبت ڈونگا جدے حکم تھیں نبیاں جگ سارا
نا پید تھیں کر دا پیدا وہی سب آکھدے اُس کو رب یارا
رکھیں تا ہنگ جے تیری گزارنے دی اوہی کرسی نیک سوب یارا
ملسن دوئی جہان قریشیا دو سوہنے پیر دے لڑ نوں لگ بارا

ب۔ بس کر وقت گھسا نا ایئں سوہنے پیر دی گل سنیا چھو ہلا
چاہویں کرم جے رب رسول والا سوہنے پیر دے کوچڑے جا چھو ہلا
رکھ ہک خیال سوہنے پیر والا دلو ہور خیال ہٹا چھو ہلا
ڈھونڈیں رب جے کدے قریشیا تاں سوہنے پیر دے کوچڑے جا چھو ہلا

ت۔ تدھ جیہے کئی لکھ روون سوہنے پیر دے کوچڑے وُلانے نی
ملنگام نشان فردوس والا جتھے پیر دے جھنڈڑے جھلانے نی
نانگے باجی دے کوچڑے آن والے دُکھ درد مصیبتاں بھلدے نی
او کھے بھار قریشیا عشق والے اُنہے سودے سراں دے تُلدے سانی

ٹ۔ ٹال کے سوہنیاں نس گیوں گھوڑے عشق دے اُتے سوار ہو کے
گھوڑا عشق دا مست الست سوہنا جھڑے چڑھے نے گئے فرار ہو کے
کئی لکھ ہزار گلزار پھلن سوہنے پیر دا اک دیدار ہو کے
کھل سکے قریشیا سکت کاہڑی نال پیر دے اکھیاں چار ہو کے

ث۔ ثالث فیصلہ دس چھوہلا کہڑے کو چڑے بسدا پیر سوہنیا
نت رو رو اکھیاں ساڈیاں ہن کُنیاں چھاتی ہنبیہ وسدا پیر سوہنیا
جند جان قربان فدا ہووے نانگا باجی ہے بدر منیر سوہنیا
رب سامنے دسے قریشیا دو جدو دے بیچ بسدا پیر سوہنیا

ج۔ جاندی کُل مخلوق اچھے نانگے باجی دا اُچیا مقام میاں
نانگا باجی سوہنا جدو یاد آوے رل رووندے جن انسان یاں
کیتنا عُمر ساری سوہنے نانگے باجی اللہ ہو دا نت اعلان میاں
دونواں جگاں قریشیا عزت ولیاں صاف لکھیا بیچ قرآن میاں

ح۔ حال احوال میں کہہ دساں دردی کوئی نہ دسدا مول اینھے
ایہہ شکر خدا دا لکھ واری نانگا باجی ہے عاشق رسول اینھے
نانگے باجی دے خاص اعلان باہجو ہور سب بیان فضول اینھے
ہر نیک دعا قریشیا وو رب کردا تُرنت قبول اینھے

خ۔ خواب خیال ہخیال ہوون نانگے باجی دا پووے خیال جدوں
اُڈھ ہوش حواس کافور ہوون دسے اُنہاں دا کوئی کمال جدوں
عاشق بھلدے لکھ جلال یکدم آوے پیر دا یاد جلال جدوں
سچے یار قریشیا جان دیون باہجوے پیر دا کوئی سوال جدوں

د۔ دلیس بدیس دے لوک آون سوہنے پیر دا ورد کمان والے
سوہنے قد والے سوہنی ٹوڑ والے سوہنے خُلق تہ سوہنی زبان والے
لاون محفلاں بیٹھکاں بیچ رونق عاشق صادق قوالیاں گان والے
رہندے مست قریشیا دن راتیں سوہنے یار دی صفت سُنان والے

ذ۔ ذرا نہ کُجھ دیھیاں دل بیچ نانگے باجی دا اک دھیان باقی
رہیا پیر جے بسدا دل اندر رہسی دُنیا دین ایمان باقی
لکھ وعظ نصیحتاں بھُل گیاں سوہنے پیر دا اک فرمان باقی
ڈُبے لکھ اعلان قریشیا وو اللہ دا اک اعلان باقی

ر۔ راہ اوکھا سو ہنے پیر والا پیت عشقدا رکھیں چھپامیاں
رہیں بیچ کے مُلاں مُلانیاں ہتھیں نہیہ تہ چھوڑسن فتوے لامیاں
مُلاں ڈر دے عشقدی اگ کولو سکن کول نہ اسدے آمیاں
پڑھ کے عشقدا اسبق قریشیا وگیا روتی بھی علم بُھلامیاں

ز۔ زاہدا زُہد کماندیا دور رکھیں طمع جے جنتاں جاہوسی
لے بیچ فردوس نہ یار جیکر بدھ اُس ہتھیں کہڑی سزا ہوسی
جتھے یار سے اُتھوں توں لیں بدھ اس ہتھیں کہڑی خطا ہوسی
نظر ہو وسی صاف قریشیا تاں جیکر پیر دی ہک نگاہ ہوسی

س۔ سُکھ بس اوہ یار بیلی بہڑے پیر دے سیس نواں جہڑے
جنہاں دکھیا پیر دا مکھ سوہنا بیچ ہجر دے جان مکان جہڑے
رکھن تاہنگ نہ کجھ فردوس والی نال پیر دے اکھیاں لان جہڑے
ڈوہنگے عشقدے بہیت قریشیا دو سمجھ سکن نہ وعظ سنیان جہڑے

ش۔ شرف دا حرف سکھاں پیر دا ہور حرف ہزار بکارئیاں
بابج پیر ہ حرف دا حرف ملیلیا جنگ میں لکھ اتارئیاں
پھیر سارو ونڈی نہ کرلا ونڈی میں ڈیرہ عشقدے شہر بیچ لارئیاں
کدوں ملسی یار قریشیا وو میں نہ رو رو حال گمارئیاں

ص۔ صُحبتاں نال بکانیاں دے جہڑے رکھدے نت دلگیر ہوون
آپے یار دلدار دی یاد ڈاڈھی بیچ غمدے جدو اسیر ہوون
لنے بولیاں کُل مخلوق مارے بیچ غم دے مُنج حقیر ہوون
چھٹے ذلت دا طوق قریشیا تاں تانگے باجی جیہے جدو پیر ہوون

ض۔ ضبط دی سکت نہ ہور باقی سو ہنے پیر دے کو جہڑے جان دِلو
ضرب ہجر دی سجنوں پیر والی ذرا ہنجواں نال مٹان دِلو
دِکھے یار نہ عمر دے سنگ فردی ذرا اپنا آپ چھپان دِلو
پہوے ٹھنڈ قریشیا بیچ سینے تانگے باجی دا درد کمان دِلو

ط۔ طرف محبوب دے دکھنا بھی عنساماں واسطے بہت محال یارو
عاشق دلدیاں اکھیاں نال دکھن نا بس ہووندے حال بے حال یارو
کوئی کجھ آکھن کوئی کجھ آکھن کوئی پچھدے کئی سوال یارو
چُپ چاپ قریشیا رہن عاشق رکھن یار دے نال خیال یارو

ظ۔ ظاہری زُہد کمان والے قدر پیر دے زُہد دی کہہ جانن
رومی صاحب کولو پچھو قدر یار دا قدر شمس دی مولوی کہہ جانن
جنہو ٹھی دُنیا دے بیچ مست جہڑے ڈوہنگے راز محبوب دے کہہ جانن
ڈاہلے پیر دے باجھ قریشیا دو عاشق یاریاں لینیاں کہہ جانن

ع۔ عُرس ایتھے نانگے باجی والا کرے یاد نازہ ہر سال یارو
آون کئیں غمگین رکھ صدق ریدا ابیر مُلدیاں وسن خوشحال یارو
دھودن میل ولدی سُین گل کل دی لاون ریدے نال خیال یارو
آوے یاد قریشیا رب ڈاہڈا نانگے باجی داد کہ کمال یارو

غ۔ غور تے فکر دی جا ایتھے لوک آکھدے ہین ملنگام سوہنیا
ایتھے مجلساں محفلاں بچ عاشق نانگے باجی دا دست فرمان سوہنیا
بٹے کار دسن بُھل گل ایتھے آون لوک نہ کھاون طعام سوہنیا
خوش خلق قریشیا لوک ایتھے دسے خوش ہر یک انسان سوہنیا

ف۔ فکر تہ غور دا درس دِتا نانگے باجی صاحب بچ دُنیا دے
اُنہاں آکھیا اِک ہے رب سچا پالنہار سب دا بچ دُنیا دے
نبیؐ پاک سردار پیغمبراں دا اُچی جیدی شان بچ دُنیا دے
نانگا باجی قریشیا دس گیا کلمے طیّب دی شان بچ دُنیا دے

ق۔ قدر نہ شان ہین کہہ دساں او گنہا رندہ باجی صاحب دی جی
نکا بڑا نہ بُڈھا جوان ہر یک کرے صفت بیان باجی صاحب دی جی
لوک آکھدے واہ سُبحان اللہ جدو دکھدے شان باجی صاحب دی جی
منشی لنگر دا روے قریشیا وو کرکے یاد کلام باجی صاحب دی جی

ک۔ کہہ جا دسن بسے یار کُتھے تہیہ جاندے پتہ پیغام جھڑے
کو جا یار دا ڈھونڈھنیا بہت مشکل سکن ڈھونڈ تہ کھن بدان جھڑے
دِکھ دِکھ کے بھی آپ دِکھ ہوون تہیہ سکدے شکل سیان جھڑے
کدوں ملے قریشیا یار اُنہاں قربان پیر دے یا بچ جیران جھڑے

ل۔ لام جئی زُلف یار والی جنہاں ڈٹھی اوہ کدوں قرار کردے
جھیڑے گل محبوب پیار والی عاشق بولنے نغنیں کدوں عار کردے
رکھن دِلے بچ بہت چھپیا عاشق بچ محفلاں کدوں اظہار کردے
لائی دِلوں قریشیا جنہاں یاری سوہنے یار دا کدوں وپار کردے

م۔ مست الست ملنگ باجی جنہاں دِکھیا بخت بیدار ہوئے
نانگے باجی دے چپے چپے سوہنیاں دے کشمیر نہ کابل کندھار ہوئے
رکھ شوق آئے کئی یار بیلی باجی صاحب دے جنہاں دیدار ہوئے
چھوڑی حرص قریشیا جگ والی جنہاں پیر دے نال اقرار ہوئے

ن۔ نوکری غیر دی کرن کسراں جھیڑے یار دی نوکری کر بیٹھے
کسراں نال بیگانیاں ساک جوڑن جھیڑے ازلوں جانیاں جر بیٹھے
ڈولن حاکماں ظالماں بھتیں کسراں جھیڑے جان تلی اُتے دھر بیٹھے
کسراں نیوں قریشیا غیر اگے جھیڑے یار کو سجدے کر بیٹھے

۵۔ وصل کرکے اُمید دل وچ نانگے باجی سُن ماہلیاں کھچیاں جی
لایا عشق دا رخت بیڑال سوہنا کھٹ ہور سُر پائیاں رکھیاں جی
بلداں سال غریباں سوہنیاں ماہلیاں تے لوکاں وکھیاں اپنیاں اکھیاں جی
ٹھنڈ دُھپ قریشیا کہہ جنہاں عشق دیاں لذتاں چکھیاں جی

۶۔ ہر ویلے اُس راز کھوے لعلاں نال توے غدراں والیاں دے
آکھے لوک ہیوے دسّن یار اوہلے اینھے دے شعلے نظراں والیاں دے
جنہاں حُب سچی کستی نیک کٹی دکھا گل پکی خبراں والیاں دے
ہوئے ٹھیک مغرور قریشیا جد ڈِتی رب چھوٹی بدراں والیاں دے

۷۔ اکھیاں دکھنا یار اوہ کھاجس دکھیا سوہنا نور ہویا
جاہوبن پچھنا حال دیاں جیکر گھیو دکھ کہہ نال کوہ طور ہویا
جد ہک دے نال اوہ ہک ہویا دس فرکہہ نال منصور ہویا
رکھ کھٹ کتاب قریشیا وو سچے عشق دا سب فتور ہویا

۸۔ یاد آوے نانگا باجی صاحب سدا ہک داجس اعلان کیتا
جدو لولیا ہک دا درس دتا اتے صاف قرآن بیان کیتا
مالک جنہاں دے ہین ولی اُسدے اللہ وچ قرآن اعلان کیتا
رکھیں اُمید قریشیا جنہاں دی زندہ ولی دا تذکرہ بیان کیتا

سید یاسر اقبال ملنگی

نانگا باجی صاحبؒ دے مختصر حالاتِ زندگی

جناب حضرت نانگا باجی صاحبؒ ہوراں دا ناں گرامی سید غلام رسول شاہ صاحبؒ ہے۔ جناب دی تاریخ پیدائش دے متعلق کسی کسی جائی کوئی بھی تحریری ثبوت نہیں ملدا ہور نہ ہی زبانی بیان کرنے والے معتقد ہی کی دوئے نال پوری طراں متفق ہین۔ البتہ جناب ہوراں دی وفات ۱۹۵۵ء جنوری دے مہینے وچ ہوئی ہے۔ ہور اُس وقت جناب ہوراں دی عمر مبارک ۶۲ سال آسی۔ لہٰذا اسدے مطابق حضرت دی پیدائش ۱۸۹۴ء وچ ہو سکدی ہے۔ واللہ اعلم بالثواب۔
جناب حضرت نانگا باجی صاحب ہوریں موضع نیلی خشنگ (ندھاڑا) ضلع پشور (پشاور) جناب سید محمد مقبول شاہ صاحب ہوراں دے گھر پیدا ہوئے۔ جناب ہوراں دا پیدائش دے نال نال ہی دنیا دیاں باقی انساناں تھیں مختلف ہونا اک فطری امر آسا ہور جناب

هوراں دی عادت بالکل عجیب غریب ہور اعلیٰ ترین آسی۔ اپنی
والدہ محترمہؒ نیں اس اللہ دے ولی دی مادرانہ شفقت دے تخت
وچ سوہنی طراں ست سال خدمت کیتی، ہیر ست سال دی عمر وچ
جناب ہوریں مادرانہ شفقت تھیں محروم ہو گئے۔ اس تھیں پچھے اپنے
والد محترم کولوں ست سال ابتدائی تعلیم حاصل کیتی لیکن چودہ سال
دی عمر وچ والد محترم دا سایہ بھی سرے توں اٹھ گیا۔ اسدے نال نال
ہی دنیا دا سلسلہ چھوڑ کے دینی تعلیم حاصل کرنے واسطے گھرے
تھیں نکل گئے۔ ہور چودہ سال توڑی ملک دیاں کئی جائیاں پھرے
ہور راز حقیقی جمع کردے رہئے۔ سب تھیں پہلاں علاقہ کوہستان
پٹی پکی مسجد شریف وچ فقہ حدیث تہ قرآن پاک دی تفسیر مکمل
کیتی ہور فر اسی تعلیم کو دُھرائے واسطے موضع بکھلی ٹانڈاں بھنائی
اگرور تہ عزرو بھی گئے تہ اپنی تعلیم دی اصلاح کرالدے رہئے۔ شرعی
علم دے حصول نال ہی اچانک روحانیت دی اگی دا شعلہ جناب
هوراں دے دل وچ بھڑک گیا جبدی سب تھیں پہلیاں رہنمائی
پشور ترمزو دے جناب حاجی صاحب هوراں نیں کیتی۔ بعد وچ
"پیرے باہنڈی" دے ہک کامل درویش کول ترے سال رہئے
هوراں نہاں کولو تعلیمی اصلاح ہور روحانی تربیت حاصل کرکے
ضلع مظفر آباد ننڈاں شریف گئے جتھے جناب حضرت شیخ محمد عظیم
چشتیؒ هوراں نیں جناب نانگا باجی صاحب هوراں کو شرف بیعت
عطا کیتا۔ جناب شیخ محمد عظیم چشتیؒ ہوریں۔ "سائیں صاحب" دے نال
نال مشہور آسے جنداشمار عظیم پائے دیاں اولیاؤاں وچ ہوندا ہے

انہاں دے دربار وچ جناب حضرت نانگا باجی صاحبؒ کافی مُدت رہئے
ہور ہولیاں ہولیاں باطنی علم حاصل کردے رہئے ہور آخر کار اسی،
دربار تھیں جناب نانگا باجی صاحب هوراں کو روحانیت دا فیض
حاصل ہویا تہ عشق حقیقی دا اوہ سندر جس واسطے اُنہاں نیں اتنے نیے
نیے لگا ٹھاٹھاں مارن ہور معرفت دے راز مرد کامل دی نگاہ نال
کھل گئے سے

نگاہ مرد مومن سے بدل جاتی ہیں تقدیریں
جو ہو ذوقِ یقیں پیدا تو کٹ جاتی ہیں زنجیریں۔
اقبالؒ

لیکن انہاں رازاں دے کھلنے تھیں پچھے جناب کو جنونیت طاری
ہو گئی جکو فقیری دے ولیجے وچ مجذوبیت آکھیا گیندا ہے ہور اُس وچ
حرف یک۔ ہور یک دے بغیر ہور کجھ بھی نظر نہیں ایندا۔ اس
حالت وچ جناب باراں سال ہندوستان پاکستان دیاں جنگلاں وچ
اپنے محبوب نال پیار دیاں گلاں وچ معروف رہئے ہور جنگلاں پہاڑاں
ماہلیاں جنڈھاں، لوٹیاں ہور یکھیواں، بکھیرولواں نیں اُنہاں کو
اپنا ٹھاٹھیا پیارا ہور خصوصی مُرزمان سمجھ کے سوہنے تہ بیلے تلے دیاں
کالیناں ڈاہیاں جتھے جناب نانگا باجی صاحب هوراں نیں قدرت
دیاں نظاریاں دا چنگی طراں جائزہ گھدا۔ ایہ اوہی دور آسا جدو
جناب بالکل ننگے رہئے ہور اسی وجہ تھیں جناب دا ناں "نانگا باجی"
پے گیا۔

جناب نانگا باجی صاحبؒ ہوریں اپنے چلے دے دوران لاہور

وچ داتا گنج بخش تہ حضرت شیخ علی ہجویریؒ دے دربار وچ بھی کجھ وقت
رہے۔ ہور دینی علوم دیاں منزلاں طے کر دیاں ہویاں آخر وچ ضلع
اننت ناگ ویل ناگ بل دے گراں وچ اپنے ماے دے گھر قیام
کیتا ہور اپنے پیر مرشد دے حکم دے مطابق اُس گھر وچ پہلا نکاح
کیتا ہور اُتھے کجھ وقت رہنے دے بعد اوہ ناں جانی تشریف گھن
گئے۔ ہور کجھ عرصہ اُتھے کجھ وقت گزارے دے بعد جس ویلے سکون قلب
حاصل نہ ہویا تہ جناب اتھو بھی اُٹھ آئے ہور اپنے پیر مرشد دے
حکم دے مطابق ضلع بارہمولہ بانڈی پورہ (ملنگام) وچ آسکونت
کیتی ہور فیر ایتھی سقیم ہو گئے تہ ایتھے اُنہاں نے اپنے پیر و مرشد دے
حکم دے مطابق ترے نکاح ہور کیتے۔

جناب ہوراں دی ملنگام دی زندگی بالکل
شریعت محمدیؐ دے مطابق گزری ہور جناب ہوراں دا ایہ
دور اُندی زندگی دا بہترین دور ہے۔ جناب ہوراں دی کافی اولاد
ہوئی کجھ تو نکیاں ہی وفات ہو گئے لیکن نو فرزند ہور یاراں صاحبزادیاں
صاحب اولاد ہویاں جنہاں بچوں یک فرزند جناب سید زمان شاہ
صاحب المعروف بادشاہ جان صاحب ہور دو صاحبزادیاں اس
جہاں فانی تھیں رخصت ہو گیاں ہین۔ باقی دی اولاد اللہ تعالیٰ
دی مہربانی نال ہور نبیؐ دی وصالت دا صدقہ اپنے والد بزرگوار
دے دسے دے راہ تے مکمل پابند ہے ہور صاحب اولاد صاحب
مال ہور دولت ہور صاحب اخلاق ہے ہور ریاست بھر وچ
عزت ہور آبرو دی مالک ہے۔

باجی صاحب دیاں سیکڑے کراماتاں جہڑیاں نہ صرف ریاست وچ مشہور
ہین بلکہ برصغیر وچ جتنے بھی اُندے مرید ہور معتقد ہین جانڑے ہین۔
جنداذکر باقی دیاں مقالہ نگاراں نے اپنی عقیدت دے مطابق بہتر
انداز وچ تفصیل نال کیتا دا ہے۔

جناب نانگا باجی صاحبؒ ہوراں دی سب تھیں اہم گل ایہ ہے
کہ اوہ صاحب ذوق آسے ہور اُندی ہر گل شعر اکھانڑ یا بجھارت
ہوندی آسی جس وچ بصیرت والیاں واسطے ہک نہ بلکہ ہزاراں نصیحتاں
ہور رمزاں چھپیاں دیاں ہوندیاں آسیاں جہڑیاں کہ پہاڑی
زبان و ادب دا ہک بہترین خزانہ ہین۔ اُندے اوہ شعر جہڑے
اُنہاں اپنے پیر مرشد دے فراق وچ آکھے دے ہین لوکاں کو کافی
تعداد وچ یاد ہین پر افسوس کہ اُندا پورا کلام اساں کول تحریری
وچ موجود نہیں بلکہ لوکاں دیاں سینیاں تھیں حاصل کرنے دی
کوشش جاری ہے۔ جناب ہوراں نے نصف رات منگل وار
والے دیہاڑے ۱۶ جمادی الثانی بمطابق ۱۹۵۷ء اس دنیا تو نقل فرمائی۔
انا للہ وانا الیہ راجعون۔

نور اللہ قریشی

حضرت نانگا باجی ہک ولی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

اَج تھیں کافی پہلیاں کشمیر دے مغرب دار ضلع پشاور علاقے سنلی شنگ نال دے ہکس گراں نچ جناب سیّد مقبول شاہ صاحب اوراں دے گھر ہکی پاک بچے دی پیدائش ہوئی جہناں دا ناں اپنے ماؤ پیؤ اوراں سید غلام رسول شاہ رکھیا۔ کس کو پتہ آسا جے ایہ بچہ کہیاڑے ولی بنسی۔ نکیاں نھیں ہی اُنہاں عادتاں بڑیاں پیاریاں تہ پاک آسیاں۔ اُنہاں دی سوچ نچاں یاریاں لوکاں کو حیرانی نچ پاہ چھوڑدی آسی۔ اُنہاں دمی پرورش بڑی شفقت تہ پیار نال ہوئی۔ عین اُسو ویلے جدوں اُنہاں دی تعلیم اپنے ابتدائی مرحلے نچ ہی آسی مہربان پیؤ دا سایہ سرے تھیں اُٹھ گیا۔

ہکدیہاڑے دی گل ہے جے اُنہاں دے گراں نچ ہک فقیر آیا۔ ہر پاسے دے لوک دوڑ دوڑ کے اُنہاں دی خدمت نچ حاضر ہوندے گئے۔ کسے سن جناب باجی صاحب دے والد بزرگوار سیّد مقبول شاہ صاحب اوراں کو آکھیا جے دکھو جی اُسدے گراں نچ ہک دوست خدا آیا داہے ذرا اسدی ملاقات واسطے چلو۔ ایہ بالک پیچھے دے دلی ہین تہ چھپ چھپ کر بالجبر پڑھدے رہندن۔ جناب شاہ صاحب اوراں کو فقیری دا بڑا شوق ۔ آسا

اُنہاں فرمایا جے آنحضرتؐ اوراں فرمایا داہے جے فقیری قرآن پاک نچ ہے۔ عاماں کو نہ پتہ لی گمر خاص جانیدن۔ دوئی گل ایہ فرمائی جے سال دیاں ۳۶۰ راتاں بچوں ہک رات برکت والی ہے۔ جدے بارے نچ پروردگار قرآن پاک نچ فرمایا داہے جے ایہ رات ہزار مہینیاں تھیں چنگی ہے۔ ایہ بھی عاماں تھیں چھپی دی ہے پر خاصاں کو اسدا پتہ ہے۔ اُنہاں سن دعا فرمائی جس ویلے دی ایہ گل ہے اُس وقت جناب باجی صاحب اوریں مشکل نال پنج یا چھ سال دی عمر دے آسے۔ ایہ چیز اُنہاں دے ذہن نچ اثر کر گئی تہ اک اک رگ نچ عشق حقیقی دا سمندر ٹھاٹھاں مارن لگا۔

والد دی وفات دے ترے دیہاڑے گھر بار چھوڑ کے علم دین حاصل کرنے واسطے گھروں نکل گئے۔ چلدیاں ویلے اُنہاں کو اپنے چاچے پیو دا کو روکاتے دی کوشش کیتی تہ آکھیا جے نہ جل ہیں تکو اسراں اکھیاں تھیں نکل گئیں دیندا۔ جنا بالکن اسکو خدا حافظ آکھیا تے فرمایا گئے جے جس سن تکلیف نہ جائی اوہ کجھ کھٹسی۔

علم حاصل کرنے واسطے اُنہاں سن ہندوستان دا سفر شروع کیتا۔ سب تھیں پہلیاں اوہ ضلع پشاور دے علاقے نچ ہکس درسگاہ دے طالب ہو گئے۔ اس مسجد دے امام آکھیا جے کدے ہکس کو نے تھیں سٹیا ماریا گیندا آسا دوئے سرے تونی واز نچپدا آسا۔ کجھ عرصے دے بعد اُتھے بھی دل نہ لگیا۔ یاد الٰہی نچ ہمیشہ سوچدے رہندے آسے۔ اپنے سفر دی منزل جاری رکھی۔ نہ اگے دا پتہ نہ پچھے دا۔ ہک معبود دی تڑپ سینے نچ گھِن کے منزل منزل چلدے رہے۔ تہ فرمائے نچ ہی علاقہ پکھلی (ضلع ہزارہ) موضع

(قانڈھا) دی مسجد وچ زیر تعلیم رہے۔ اتھے بھی کجھ عرصے دے بعد دل اُچاٹ ہو
گیا۔ اُستھیں بعد شکیاری ڈوُر تہ اچھڑی جیاں جانیاں علم دین
حاصل کردے رہے۔
علم دین حاصل کرنے دے بعد دل روشن ہوگیا۔ معبود دی تڑپ زیادہ
ہون لگی۔ اپنے والد دی تنا ہمیشہ خیالاں وچ رہن لگی۔ دل دی اس بیقراری
کو دور کینے واسطے ہک مرشد دی ڈھونڈھ شروع کیتی۔ اس دوران تقریباً
چودہ سال دی عمر دے آسے اپنی پیاری ماں دا انتقال ہوگیا۔ سینے وچ ہک
ہور زخم لگی مگر جس دل وچ رب بس گیا ہووئے اُسکو اُس بغیر کوئی معشوق
نی تہ نہ ہی کوئی پیارا ہے۔
مرشد دی تلاش وچ فردیاں فریاں ترھذو شریف ضلع پشاور دے
علاقے وچ چلے گئے۔ اس خانقاں تہ جہڑے بزرگ رہندہ آسے او حاجی صاحب
دے ناں نال مشہور آسے۔ جناب باجی صاحب اوراں اُندی ست سال خدمت
کیتی۔ کہڑا کم آسا جہڑا اُنہاں نی کیتا۔ اُنہاں کو صرف دو ٹاں چیزاں وردیہاں
آسا۔ جڑیاں دو اُنہاں دے والد صاحب اوراں تُن اکھیاں دسیاں
آسیاں۔ حاجی صاحب اپنے اس مرید نال خاص توجہ دیندے رہے تہ
روحانی مسلیں دسدے رہے۔ آخر ست سال دی ریاضت دے بعد انہاں
کو ہک رومال تہ ہک جھنڈا دے کے رخصت کیتا تہ نال ہی خلیفہ ہونے دا
شرف دتا۔ ایہ جس چیزے دی مراد آسی اوہ پوری نہ ہوئی۔ دوئی
چیزاں نہ تھا ہیاہ۔ حاجی صاحب اوراں رشتے دی پیشکش نکی کیتی مگر انہاں
انکار کر چھوڑیا تہ اپنی منزل حاصل کینے واسطے اپنے مرشد کولو راضی
خوشی اجازت گھِنی کے پکھلی؟ بیسرے دا باندھ" دے ناں دی ہکس

جائی ہک بزرگ دی خدمت بھی روحانی تعلیم واسطے حاضر ہوگئے۔ ترے سال
اتھے رہ کے بڑی محنت کیتی۔ ریاضت دیاں منزلاں آسانی نال نبیڑ ملدیاں
چھوڑ، چوڑ دو ... پھونگے سرے تے گلڈیاں دا بھار آیندے رہے
مگر جس چیزے دی ڈھونڈھ آسی اوہ نہ ہی ملی۔
بحالت مجنونہ رہتے نال لولائے واسطے ملک ملک ٹرنا شروع کیتا اوہ
کہڑی جا آسی جتھے جناب باجی صاحب نہیں پہنچے۔ کابل، قندھار، کراچی، پاک
پٹن شریف، بو علی شاہ قلندر اوراں دے دربار وچ بھی حاضری دتی۔ جدوں کسے
جائی قرار نہ آیا تہ بابا اجمیری اوراں دی خانقاہ تے پہنچ گئے۔ استھیں بعد تمام
خواجگان دہلی دیاں زیارتاں تہ فردے رہئے۔ جتھے بھی پتہ لگدا آسا جے کوئی
بزرگ یا نیک بندہ کسے بھی جائی رہندا ہے ہر جائی ملاقات واسطے گیندے رہے۔
دہلی تھیں واپسی تے گولڑے شریف جُل کے جناب مہر علی شاہ صاحب اوراں
نال بھی ملاقات کیتی۔ جناب باجی صاحب اوریں پورے ترے سال اس
طراں دی مجنونانہ حالت وچ فردے رہئے۔ رستہاں تھیں پہاڑی سفر
شروع کیتا۔ پہاڑاں دا کھدن جے ربدی قدرت دا نظارہ تے جلوہ زیادہ
تر پہاڑاں تے ہی ہوندا ہے۔ جناب ہوریں پہاڑاں تے فردے رہئے۔ اس سفر
دے دوران اوہ علاقہ "چکار" موضع جابہ، ضلع مظفرآباد وغیرہ دے علاقے وچ
گئے۔ انہاں ہی جائیاں منزل دی تلاش وچ ہک ڈھاڑے رستے ٹر دے
آسے جے کناں وچ آواز آئی "سائیں اوریں کتھے ہین" پچھاں مڑ کے دیکھا تہ
دو آدمی ہکس دوئیے نال گلاں کردن۔ ہک دوئے لوں پچھدا ہے جے سائیں
اوریں کتھے ہین۔ سائیں دا لفظ سُن کے دلے کو کجھ سکون جیا آیا۔ تہ نال ہی
ہوش فریا جے دکھاں ایہ سائیں اوریں مت ماڑی منزل دے رہبر ہودن

دل چھکیا دا مجلدا رہیا۔ سوچے رہے جے سائیں کتنا پیارا لفظ ہے۔ جنا ہاں
بھیاہے سائیں اوریں کون ہیں۔ جواب ملیا ہے ہک مرد کامل ہین تہ قوم ککھا
تیں تعلق رکھدن۔ پچھیا ہے اُنہاں دا اسم مبارک کیہہ ہے جواب ملیا جے انہاں
دا اسم مبارک محمد عظیم خان صاحب ہے تہ اوہ نتراں پکھیل نچ رہندے ہین۔ جناب
باجی صاحب اوراں دے ذہن نچ "نتراں" ناں گیھو نجدا رہیا۔ ارتنے نچ ملاقات
دی تڑپ پیدا ہوگئی۔ لگن لگا ہے منزل نزدیک آ رہی ہے۔ آخر کار اوہ خوش قسمت
گھڑی نزدیک اپہی لگی جدی تلاش آسی۔ پچھدیاں پچھدیاں پیشیں دے ویلے
نتراں شریف نچ سائیں صاحب دے دولت خانے تہ پہنچ گئے۔ ایہہ اسوقت اپنے
مکان دے سامنے انار دے بوٹے تلے تشریف فرما آسے۔ اس بوٹے تے
قند ہاری انار دا پیوند آسا۔ ایہہ اتنا بڑا بوٹا آسا جے اس دی چھانے نچ سائٹھ
آدمیاں تیں بھی زیادہ بہہ گیندے آسے۔ جناب سائیں اوہاں باجی صاحب اوراں
کو پہلی روحانی نظر نال سرے تیں پیراں تو ڈٹھا۔ روحانیت نال بھریا دا
ایہ فقیر سر تیں ننگا۔ گودڑی ڈھکی دی۔ تڑٹے دے پلے لائے دے پھیچ آہا
آسا کو ... ننگی آسی تہ واقعی ہک مرد کامل وسدا آسا۔ جناب باجی صاحب
اوراں دے والد صاحب اوراں تُن مرد کامل دیاں کجھ نشانیاں دسیاں دتیاں
آسیاں۔ جہڑیاں اندے ذہن نچ محفوظ آسیاں۔ یکدم باجی صاحب اوراں دے
سامنے پورا منظر ہین لگا۔ اُنہاں چیزاں کو سامنے رکھ کے دکھیا تہ ساریاں چیزاں
برابر آسیاں تہ واقع اوہ ہک مرد کامل دے سامنے کھلتے دے آسے۔ جناب
باجی صاحب اوریں خیال کرن لگے جے دیکھو اللہ جانے قسمت دے بار ... مڑسے
حق نچ کیہہ ہوسی۔ اُندی نظر نچ امید بھی آسی نہ مایوسی بھی۔ ایہی سوچدے
آسے۔ دے سُن چا پئیا جے پیڑوے کجلاں۔ نزدیک آ کے سلام عرض کیتا۔

ہک کامل فقیر کو کھلیاں دکھ کے امید نظر آئی جے گل کرے دا موقع ملسی۔
اسوقت انہاں کول صرف "کالا خان" جہڑا اُندا ہک خاص مرید آسا کول بیٹھا دا آسا۔
جہناں باجی صاحب اوراں اُتے نظر پئی تسے تھیں پیراں تو ڑیں تہے وار نظر کیتی۔ تہ پچھیا
تسی کون ہو۔؟ کس مطلب تھیں آیو۔؟ کتھو آیو۔؟ در جواب عرض کیتی جے سید زادہ ہاں۔
ملک ملک دا در در دنیاں ٹھوکراں کھیندا رہیاں۔ فقیری دی تلاش ہے۔ ضلع پشاور دا رہنے
والا ہاں۔ اسں فقیر سُن ہو لکو کی گل نہ پچھی تہ آکھن لگے کجھ ہمت تسیں کریو۔ کجھ ہمت میں
کرساں پچھیا۔ اللہ نبی تے پنج تن پاک دا ہوسیا تے بیڑا پار ہوجاسی۔
باجی صاحب اوراں کو خدمت نچ رکھ گھدا۔ باجی صاحب اوریں اپنے مرشد کول ست
سال رہے۔ اس دوران اُنہاں ہر قسم دی مزدوری کیتی۔ دیواراں بنایاں۔ تہ ہور محنتاں کیتیاں۔
اپنی محنت تھیں جتنا کجھ بھی کمیندے رہے اوہ سارا پکا مرشد اوراں دی نظر کردے رہے۔
جدوں بھی موقع ملے تنہائی دی ویلے اپنے مرشد دے دلے دے طریقے اُتے اپنا
کم کردے رہے ساری ساری رات ریاضت نچ لکل گیندی رہی۔ ستاں،
سالاں دی بھر پور ریاضت تے محنت دے بعد اُنہاں کو اپنا مقصد مل گیا۔
ایہہ اوہ مقصد آسا جس واسطے جناب باجی صاحب اوراں تُن اپنی
زندگی دے بیش سال لائے دے آسے۔ اتنی عمر دیاں امیداں اج دے
دن پوریاں ہوئیاں۔ بندے اور رب دے درمیان جہڑے پڑدے آسے اوہ
مرد کامل دی نظر تہ اندی ریاضت نال ہولے ہولے ہٹ گئے۔ جمال یار ہو گیا
تہ فر کیہہ آسا فنا فی الشیخ دے بعد فنا فی اللہ دی منزل مل گئی آسی۔ مرشد
اوراں جناب باجی صاحب اوراں کو اپنے نزدیک بلایا تہ رخصت دیندیاں
ہوئیاں آکھیا جے دل تھیں دور نہ رکھیو۔ تہ نہ ہی میں رکھساں۔ براہ پنجے
منڈھاں تھیں دور رہیاں۔ تسی جاؤ کشمیر نچ جا کے کوئی جگہ پکڑو تہ اُتھے ہی آبادی کرد

نظر نہیں بیندی۔ [illegible] ساحب اوراں عرض کیتی بے آبادی کرے دی کوئی صورت
جناب نے فرمایا۔ بادشاہی لسیندی ہوسی بہتر تہ بہہ کے بادشاہی کرو۔ تسدے
[illegible] بے ہم ہے۔ کے سلسلہ قائم کریا تہ قیامت توڑیں دیگ چڑھ گی
ہو رخصت تھیندا ملہ ہڑالہ اللہ نگہبان ہے۔

اتھوں رخصت ہو کے جناب باجی صاحب اوریں سدھے اسلام آباد دیل
[illegible] پہنچ گئے، اُتھے اپنے ماما جناب سید مراد شاہ صاحب اوراں دے گھر رہے،
[illegible] اپنی صاحبزادی باجی صاحب اوراں دے نکاح نِچ دتی۔ جناب باجی صاحب
اُنہاں دے مال مویشی چراندے رہے تہ ہور گھر دیاں خدمتاں بھی کردے رہے تہ
[illegible] دے قریب نزدیک ہی ہکس کسی نِچ ہکس گمنام جائی تہ پہنچ کے تلاوت
کلام پاک کردے رہیوں۔ اس دوران جناب باجی صاحب اوراں کو اپنی اہلیہ [illegible]
دیاں [illegible] دی طرفوں سخت تکلیف پہنچدی رہی۔

باجی صاحب اوریں کجھ دیر بعد ناگ بل چھوڑ کے آدرہ تحصیل پہلگام ٹُر
گئے۔ اتھے کوری بیلا دے مقام تہ ہکس نکے جیئے کوٹھے نِچ تھوڑا عرصہ گذار یا،
ایہ مکان اُنہاں کو ہکس راجی ناں دی گوجری نسی دتا آسا۔ اس وقت باجی صاحب
صاحب اوراں دی عمر تقریباً ۲۶ سال آسی۔

باجی صاحب ہوراں دی شہرت دا باب آدرے تھیں ہی شروع ہوندا ہے
دور دور تھیں لوک انہاں کول آون لگے تہ مراداں گھن کے واپس ٹُرن لگے۔

جناب باجی صاحب اوراں ایہاں جائیاں چلہ کیتے۔
[illegible] دوکو باٹ، ۲ سال۔ دھجن پارہ پہلگام ترے سال تے چھ مہینے، کوثر ناگ چھ ماہ
راجوری شاہدرہ۔ چھ مہینے، کشتواڑ ہک سال چھ مہینے۔ نالہ چھانلو جی ۲ سال
چھ مہینے۔ گریز حاجی بل (مستقل ٹھکانہ) دیاں جنگلاں نِچ ۳ سال۔

آدرہ ہک برکتاں دی جا بن گئی۔ مگر کجھ عرصہ بعد اتھے دنیاں گھراں نیں عجیب
عجیب شرارتاں کرنیاں شروع کر چھوڑیاں۔ جس دی وجہ نال جناب باجی صاحب
اوراں دی ہکس نظر نال اتھے دی بڑی دکھ بند ہو گئی جیہڑی اجے توڑیں بند ہے۔
اتھے باجی صاحب اوراں دا دل نہ لگیا۔ تہ چار سال آدرے رہنے دے بعد اتھوں ہجرت
کر کے ملنگام آگئے۔ باجی صاحب اوراں آدرے تھیں ہجرت نہ کیتی آسی تہ اپنے مرشد
دی ملاقات واسطے نظراں شریف چلے گئے۔ اسو لیے جناباں تہ کیفیت وجدانی طاری آسی۔
آکھن لگے شاہ صاحب تساں کو دو ہی زمیناں مل گیاں، در جواب عرض کیتی ہاں۔ فرمایا
پتھراں والی زمین اسو واسطے کجھی ہے جے ڈھلکے دے ٹھنڈا ہے۔ تہ نرم زمین اسو واسطے کچھی
ہے جے اُسدے نیڑے پانی ہے۔

باجی صاحب اوریں ملنگام پہنچ کے عمر دین کاسمی دے گھاہنڈھ رہن لگے تہ
ترے سال اسی طراں گھاہنڈھ ہی رہے۔ پہیاں اُنہاں اُتھلی زمین فریدی فرآبی تہ آخر
اُتھلی غکلی نرمی۔ ایہ اوہ دن آسے جدوں ہزاراں دی تعداد نال لوک ہر دیہاڑے
اس دربار تھیں مستفید ہو کے ٹُردے آسے۔ باجی صاحب ہور لنگوٹی بندے آسے۔ سر ول
ننگے تہ اکھیاں تھیں جلالیت ظاہراں ہوندی آسی۔ جناباں کول بہہ کے اُٹھنے دا دل
نہ ہوندا آسا۔ جنہاں ہر ہک نظر کرم کیتی اوہ فقیر ہو گیا، اُسدا بیڑا پار ہو گیا۔ اس دوران
پونچھ، راجوری تہ ہور ریاست دیاں کئیاں علاقیاں دا دورہ کیتا ہور کوئی نا کوئی کرامت
ظاہراں ہوندی آسی۔ بیمار بل ہو کے گیندے آسے، مفلس امیر ہو کے تہ پریشان
حال لوک خوش ہو کے رخصت ہوندے آسے۔ ۲۴ گھنٹے تہ بارہ مہینے لنگر جاری رہندا
آسا۔ تہ اسلامی اصول سے

ایک ہی صف میں کھڑے ہوئے محمود و ایاز
نہ کوئی بندہ رہا نہ کوئی بندہ نواز

ایہہ دیا روز بروز زیادہ تھیں زیادہ روشن ہوندا گیا۔ تہ اسدی لو ریاست دیاں حداں تھیں نکل کے پنجاب، یوپی تہ دوئیاں جائیاں بھی پہنچن لگی۔ مریداں دی تعداد دن دوگنی تہ رات چگنی ہون لگی۔ خلقت ملنگام شریف دی مٹی کو بھی متبرک سمجھن لگی۔ جناب باجی صاحب اوراں دا فیض عام ہر انسان خواہ ہندو، مسلمان یا کوئی بھی ہووے کو فائدہ پہنچن لگا۔ باجی صاحب اوراں کول جیڑا بھی رہندا آسا خالی نہیں گیا۔ محفل وچ تبلیغ اسلام کرنی اُنہاں دی عادت آسی۔

جناب باجی صاحب اوریں تقریباً ہر زبان کافی روانی نال بول گھندے آسے، اردو، عربی، فارسی، انگریزی۔ پشتو، پہاڑی تہ پنجابی جیاں اُنہاں دیاں اپنیاں بولیاں آسیاں۔ باجی صاحب اوراں کو رب سُن ہیاں رازاں تہ نیازاں تھیں مستفید کیتا دا آسا۔ ہور ہر علم و فن جاندے آسے۔ ہندوستان ہی نہ بلکہ انہاں مریداں دا علاقہ، کوئٹہ، بلوچستان، کاغان، ہزارہ، راولپنڈی، روس، کابل، قندھار تہ ہور کئی جائیاں تو ریں پھیلیا دا ہے۔ جس ویلے جناب باجی صاحب اوریں ناگہل تھیں آندے واسطے نکلے تہ انہاں لنگوٹی بدھی دی آسی۔ اُس ویلے اوہ ایہہ شعر پڑھدے آسے۔

چل چلیئے سائیں سہیلی دے دربار
اُتھے عاشقاں کو لبھدی تار
ماڑا اُنجی والے سوڑ مہار
چل چلیئے ربدے دے دربار
اُتھے عاشقاں نوں لبھدی تار
یار ڈانجی والیا سوڑ مہار
تیری ڈانجی میرا پولوں یار
چل چلیئے سائیں سہیلی دے دربار

جناب باجی صاحب اوریں سلسلہ چشتیہ تھیں تعلق رکھدے آسے۔ قوالی نال خاص رغبت آسی تہ تمام لوکاں نال پہاڑی وچ گل بات کردے آسے۔

باجی صاحب اوریں ہر موسم خواہ گرمی ہووے یا سردی بہار ہووے یا شر ننگے رہندے آسے۔ اُنہاں دے بدن اُتے صرف ہک لنگوٹی رہندی آسی جلالیت دا ایہہ حال آسا جے کدے یہ شان کو غور نال دیکھن پانی پانی ہونا کوئی ناممکن نہ آسا۔ کئی جائیاں تبلیغ ہور زہد دے اثر نال کئی غیر مسلم مسلمان ہو گئے تہ منزل تھاہ گئی۔ لنگر نہ بھی ہندواں واسطے کئی برتن رکھے دے آسے۔

باجی صاحب اوریں ملنگام شریف تقریباً   سال رہے۔ اس دوران ایہہ دھرتی برصغیر دئیاں لوکاں دئیاں نظراں دا مرکز بن گئی۔

جناب باجی صاحب اوراں اپنی زندگی وچ اپنی وفات دے بارے وچ مجاں دے سامنے پیشن گوئی کیتی آسی۔

آخر ہک دیہاڑے منگل وار دی رات بارہ بجے ۱۷ جمادی الثانی ۱۹۵۷ء ایہہ فقیر جدی جا ہک مروجہ خلائق آسی اس دنیائے فانی تھیں نقل کر گئے۔

انا للہ وانا الیہ راجعون۔

زینت فردوس زینت

حضرتِ نانگا باجی صاحب

وادی کشمیر نیاں اُچیاں سوہنیاں، برفوں سنگ ڈھکیاں
ہوئیاں پہاڑاں بچ رہنے والیاں اُنہاں رب نیاں بندیاں
کی جنہاں دُنیا نے لوکاں کی سِدھا ہور صاف راہ دسیا دُنیا
کدے وی نہیں بُھل سکنی۔ اُنہاں اُچیاں ہور بلند خیال
بزرگاں اُتے ماہڑی معمولی جئی قلم کدوں لکھ سکنی ہے۔
پر رب کولو کجھ سفوڑے جئے لفظ اُس عظیم ہستی نی شان
بچ لکھے واسطے ہمت ہور توفیق منگنی ہاں۔ رب ماہڑی ایہ معمولی
جئی کوشش قبول کرے ہور سبھی ہی اپنیاں نیک بندیاں سنگ
محبت رکھے والیاں نی صف بچوں کھلا کرے۔ آمین۔
جس مقدس ہستی نے متعلق میں گل چھیڑی ہے اوہ ہین

حضرت نانگا باجی صاحب مرحوم جہڑے نہ صرف ریاست
جموں کشمیر بلکہ پورے برصغیر ہور اسنیں علاوہ عرب افغانستان
ہور روس توڑی مشہور ہین۔ ہور ریاست جموں کشمیر کی انہاں
نی عظیم شخصیت تے خاص کر بہت بڑا فخر ہور ناز ہے۔
جناب حضرت نانگا باجی صاحب ہوریں مکمل صوفی بزرگ ہوئے
ہین۔ اُنہاں رہن دُنیا بچ رہ کے دنیاداری ہور اہل عیال نے
سارے فرض سوہنی طراں نبھائے۔ حضرت نانگا باجی ہوریں
خدا سنگ بکی یاری نا ثبوط آسے۔ اوہ صاحب علم، صاحب شریعت
صاحب کمال ہونے سنگ صاحب ذوق وی آسے۔ مسکی اُنہاں
نی ذات پاک نے متعلق ہر کسی نی زبانی ہک ہی گل سنی ہے۔ اوہ
ایہ کہ نانگا باجی صاحب ہر ہک انسان واسطے ہک ہی جئیا پیار
شفقت ہور اخلاق رکھنے آسے تہ اج سبھی اُنہاں نا شرف
سبھاں واسطے ہک ہی جئیا نظر آ بنیا ہے۔ اس گل نا ثبوط تُس
سارے اپنیاں اکھیاں سنگ تک سکتے ہو۔ اُنہاں نی
حیاتی بچ اُنہاں سنگ دور دور نے صوفی، سادھو، سنت
ہور فقیر محفل مجلس کرنے رہنے ہین۔ اتنے نانگا باجی صاحب
ہوریں سبھاں کی اپنے علم نی معرفت ہور علم اسلام توں واقف
کرنے ہین۔ جناب نانگا باجی صاحب نا علم ڈوہنگا بچ ڈوہنگا
ڈوہنگیاں سمندراں تھتیں بھی ڈوہنگا آسا۔ اُنہاں کی اللہ
تعالیٰ نے عقل سلیم نا تحفہ دتا نا آسا۔ نانگا باجی صاحب
ہوراں سن ۱۹۳۲ء بچ ہک سادھو کی اسلام نی روشنی نوں

(شہزادہ بیاڑوی)

باخبر کتا ہور اُسنے دل نی اوہ میل جسکی دھون واسطے دربدر ٹکراں
مار رہیا آسا دور کری چھوڑی ۔ سادھو کلمہ محمدیؐ پڑھی دے
مسلمان ہوئی گیا ہور اسوقت تک اب نا ہور اُس نے رسول نا
اوہ تابعدار بندہ زندہ ہے ۔ اُس ناناں جناب نانگا باجی صاحب
ہور اسنِ عبدالسلام رکھیا تہ شیخ عبدالسلام سنِ اسر ناں کی ہک
عظیم تحفہ جانی دے اپنے سینے بچ چھپائی چھوڑیا ۔ اوہ شیخ
عبدالسلام اج کوی زیارت اُتنے خدمت نے فرض کی نبھانا ہے
جناب حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں نا اپنا اسم گرامی سید
رسول شاہ آسا، اُنہاں اپنی فقیری نے پہلے دور نے باراں ۱۲ سال
اپنا جسم مبارک بالکل ننگا رکھیا ہور سیال نی کٹا کے دار سردی
تہ بہار نی شدت والی گرمی توں بالکل نہ گھبریندیاں ہوئیاں
اپنیاں معرفت نیاں منزلاں پوریاں کیتیاں ۔ حضرت نانگا باجی
صاحب ہوریں اپنے اُس دور بچ کشمیر نیاں پہاڑاں ہور جنگلاں
تے رہیئے ۔ اُنہاں نیاں اکثر معتقداں نا آکھنا ہے کہ اُس دور
بچ حضرت کشمیر ہور کشتواڑ نے بچکار ہک اُچے پہاڑ نی چوٹی
پر ہک غار بچ چھ مہینے ننگے بھکھے رہے ہین ۔ جتھے چار پنج
گز برف ہونی ہے ۔ ہور انسان نی تہ گل ہی نہیں پرندے بھی
اُتھے اُس موسم بچ نہیں جائی سکنے ۔ پر اللہ تعالیٰ نے دوست
اُنہاں ظاہری تکلیفاں ہور مشکلاں توں کدو گھبر بندے ہین ۔
اوہ تے صرف عشق حقیقی نے مست شراب بچ مست ہونے ہین ۔
حضرت نانگا باجی صاحب سید خاندان نے چشم و چراغ

آسے اُنہاں دنیا اُتنے رہ کے خدا نا حکم سچے صدق سنگ نبھائی
ہتیا ۔ اُنہاں پہلا نکاح اسلام آباد کشمیر بچ کیتا ۔ نانگا باجی
صاحب ہوراں نی فقیری نی پہلی منزل جو گھراں نا گوہا سونہنی دے
ہنی ہے ۔ اوہ اپنے سر ہیچ رہنے سنِ جتھے اُنہاں اُتے
کافی ظلم ہوتا رہیا پر اُنہاں سب کجھ اپنے معبود برحق بھی اپنے
محبوب نی خوشی حاصل کرنے واسطے برداشت کیتا ۔ اُنہاں نی
زندگی نی سنگی یعنی اُنہاں نی اہلیہ نے بہرا کئی وار اُنہاں سنگ
بدکلامی بھی کرنے رہیئے سن ۔ پر نانگا باجی ہوریں نرم دل، دور
اندیش ہور مذہب کی نبڑ یو سمجھی والے سن اس کر کے کدے
وی شرارت نہیں کرتے سن بلکہ سب کجھ چپ کری دے برداشت
کرنے رہنے سن ۔ حضرت نانگا باجی صاحب ہوریں جہڑے ویلے
زمین بچ گوہا سنِ واسطے گئے سن تہ لوکاں نی نظر توں چھپ کے
قرآن مجید نی تلاوت کرتے سن ۔ ہور لوکاں کی اپنا راز نہ دسنے
نی کوشش کرنے سن ۔ ہک دیہاڑے نی گل ہے، اُنہاں کی تلاوت
کرنیاں کرنیاں کجھ چر ہوئی گیا تہ اُنہاں نی اہلیہ نے بڑے بہرا وہ
اُنہاں کی بدکلامی سنگ کجھ آکھیا ۔ ایہہ گل سنی دے نانگا باجی
صاحب ہوریں کجھ جلال بچ آئی گئے ہور لگے اُس کی آکھن مُغل
رب تُنکی کوہڑا کرے ۔ نانگا باجی صاحب نی پاک تہ صاف
ہور رب نے عشق بچ گھسی نی پیاری زبان توں نکلی نی ایہہ گل اب
کول منظور ہوئی گئی تہ اوہ جنا کوہڑا ہوئی گیا تہ کجھ لوک ایہہ گل
بھی آکھنے ہین اوہ سارے بہرا کوہڑے ہوئی گئے ۔ اس واضع

کرامت کی سب لوک جانیتے ہین ۔ اسھتیں پچھے سہجاں لوکاں
نانگا باجی صاحب ہوراں کی ہیبا ہندا تہ ہر یک نیاں نظراں نانگا
باجی نے سامنے نیویاں ہون پے گیا ۔
حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں نی اولاد کافی پیدا ہوئی
ہے ۔ ۹ فرزند ہور ۱۱ صاحبزادیاں ۔ یک فرزند اللہ تعالیٰ کی پیارا
ہوئی گیا ہے ۔ باقی سب زندے ہین ۔ ہور اپنیاں اپنیاں گھراں
بچ عیش عشرت نی زندگی گزارنے سنگ سنگ اپنے والد بزرگوار
حضرت نانگا باجی صاحب نے طریقے تہ اسلام نی خدمت کررہے
ہین حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں نی یک اہم کرامت جہڑی
انسان کی سوچین تے مجبور کرنی ہے اوہ ایہ ہے کہ جہڑی جا جناب
ہوراں سٹن اپنے رب نے ہور مرشد نے حکم نال اپنے رہن واسطے
چُنی اُتھے بٹیاں ہور کاڑاں نے بغیر کجھ بھی نہیں دسنیا ۔ پر رب
نی مہر ایہ ہے کہ دنیا بھر نی نعمت ہور نایاب چیز اللہ تعالیٰ ملنگام
والیاں کی یعنی نانگا باجی صاحب نی اولاد ہور اُنہاں نیاں مریداں
کی دینا ہے کہ انسان حیران رہ جانا ہے ۔ اس چیز توں حضرت
نی اسلام شناسی، اللہ تعالیٰ نے حکم تے تن بہ رضا رہنا ہور توکل
کرنے نا جذبہ جیسکی اسلام بچ بڑی فضیلت دتی گئی نی سے ظاہر
ہونا ہے ۔ کتنیاں کرب نیاں بیت دیاں کی کدے بھی اس گل نی
پرواہ نہیں ہوئی کہ اسیں کہہ کھسیاں ہور اساڑی اولاد کس تے
زندہ رہسی بلکہ اوہ خدا نے خدا ہون نے اپنا یقین رکھنے
ہین اسی کرکے تہ خدا اُنہاں کی اپنے ہی اندر دسنا ہے ۔

حضرت نانگا باجی صاحب جدو بھی اپنیاں معتقداں نے بیچکار
بہنے سن ۔ اُنہاں کی آخرت نے خوف نے متعلق گلاں دسنے
ہور خدا نا ہور اُس نے رسول ﷺ نا حکم سُنینے رہنے سن ۔ حضرت
فقیری نیاں ڈوہنگیاں رمزاں بچ کدے کدے بڑیاں بڑیاں
گلاں کرجانے سن ۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوریں فقیری
نے چشتی طریقے نے چلنے سن ہور ۔ نعت قوالی سُنن نے ازحد
شوقین سن ۔ ہور اکثر اُنہاں نے دربار بچ اس قسم نیاں محفلاں
ہوتیاں رہنیاں سن ۔ نانگا باجی صاحب عالماں نی ازحد
قدر کرنے سن ہور جدو بھی کوئی عالم اُنہاں نی محفل بچ موجود
ہووے لوکاں کی اُسنی عزت کرنے نا حکم دینے سن ہور اُس
کولوں اللہ ہور اُس نے رسول نیاں گلاں کرانے سن یعنی اسلام
نی تبلیغ کرانے سن ۔
نانگا باجی صاحب نی اُنہاں باراں سالاں تھیں علاوہ زندگی
بالکل شریعت نے مطابق گزری ہے ۔ صوم صلوٰۃ نے پابند
سن ہور کدے کوئی عالم موجود ہووے تہ فرمیندے آسے
کہ مولوی صاحب جماعت کرالو ۔
حضرت نانگا باجی صاحب پشتو ہور انگریزی بڑی روانی
سنگ بولی لینے سے پر اُنہاں ملنگام بچ رہنی دے زیادہ تر
پہاڑی زبان کی اہمیت دتی ہور اسی زبان بچ لوکاں سنگ
ہم کلام ہونے رہنے ہور لوکاں کی وعظ نصیحت کرنے رہنے ۔
اوہ پہاڑی زبان بچ شاعری بھی کردے آسے نانگا باجی صاحب

ہوراں دیاں اکثر گلاں نصیحت نے طور لوکاں زبانی یاد کری ہندیاں ہین جہڑیاں کہ اسو قت بھی لوکاں کی رہنمائی کرنیاں ہین۔ حضرت اسقدر اُچے اولیاء ہونے باوجود بھی روحانی کمال نے سنگ سنگ دُنیاوی جھمیلیاں بچ بھی برابر حصہ گھندے رہئے ہین ہور ایہی اسلام نی سب تھیں بڑی ہور اہم حقیقت ہے کہ "دست بکار دل بیار دل" حضرت نانگا باجی ہوریں بے شک زندگی بچ روحانی طور ہمیش واسطے اپنے پروردگار نال ملے نے سے۔ پر حقوق العباد پورے کرنے بچ بھی اُنہاں تھیں کمال کیتا ہے۔ اُسنی تعریف مہاڑی بے جان قلم نی طاقت تھیں باہر ہے۔ جناب ہوریں زبردست مہمان نواز آسے ہور اپنیاں مُرماناں کی خود دکھنے سے کہ انہاں نی خدمت ہوئی ہے کہ نہ۔ جناب ہوریں ہر انسان واسطے فراخ دل سے۔ پہاڑی سماج بچ یک گل مشہور ہے کہ "فقیر بکّی دوئے سنگ صندکرنے ہین" پر جتھے تکر حضرت نانگے باجی صاحب نی سیرت نا تعلق ہے اوہ خدا نیاں دوستاں، فقیراں ہور درویشاں نی بے حد قدر ہور عزت کرنے سے۔

حضرت کی دریاواں کٹھیاں نے آواز بچ۔ پرندیاں چرندیاں ہور ڈھڈاں مچھیاں نے آواز بچ صرف یک ہی رب نے عشق ناراز سنیہا یا ہور اکثر جناب مجلس بچ بیٹھیاں بیٹھیاں سر مبارک نیوا کری دے دُنیا نیاں نظراں نوں بچی دے اپنے رب سنگ گلاں کرنے سے۔ ہور لوکاں نے پچھن تے ہس کے چُپ

کران نی وجہ بھی دسی چھوڑنے سے۔

اس گل نی شہادت سہیہ سنہائی کہ جناب ہوراں سن دنیاوی تعلیم بچ کوئی ڈگری حاصل کیتی ہووے پر حیرانی اس گل نی ہے اسنے باوجود بھی جناب اردو انگریزی پشتو ہور فارسی بھی چنگی طراں بولدے سے۔ نہ کئی حدیثاں ہور قرآنی آیتاں بھی اُنہاں کی یاد سن۔ ملنگام شریف بچ اج بھی رب نے بندے ہزاراں نے حساب ایندے تہ ٹھلدے ہین ہور نانگا باجی صاحب ہورال سنگ اپنی عقیدت نا اظہار کرنے ہین۔

اُسی طراں رب نے غریب تہ مسکین حضرت نانگا باجی صاحب نے لنگر تھیں ٹہڈ بھر کے گیندے ہین ہور استفیل علاوہ ذہنی سکون حاصل کرکے گیندے ہین۔ اللہ تعالیٰ دے بندے دُنیا نوں تہ غائب ہو گیندے ہین پر اس نے باوجود بھی اللہ تعالیٰ نی مخلوق نی خدمت کرنے رہنے ہین۔ نانگا باجی صاحب نی درگاہ نی زیارت واسطے ریاست جموں و کشمیر نے چپے چپے توں لوک ہمیش ایندے رہندے ہین۔ ہور خاصکر جدوں عرس شریف نے دھیاڑے ہووں تہ ملنگام کی دکھیا گیا جا سکنا ہے۔ اس تو علاوہ ملک بھر تھیں عقیدتمند سیکڑیاں نی تعداد بچ حاضری دینے واسطے ایندے ہین۔

عرس مُبارک نیاں دھیاڑیاں ذکر الٰہی سنگ ملنگام نا بوٹا بوٹا ہور ٹہیری ٹہیری گجنی ہے تہ عقیدتمند رات دھیاڑ یک کری دے اپنی عقیدت ہور محبت نا اظہار کرنے ہین۔

اس سال ۲۲ مارچ ۱۹۸۰ء عرس مبارک کی تقریب اُنے ریاست نی کلچرل اکیڈمی نچ پہاڑی شعبے نے انچارج سُن پرائیویٹ طور نے پہلی وار حضرت نی مقدس زندگی تے مقالے پڑھن نا انتظام کری دے اپنا فرض نبھایا اس اس گل تے سخت خوش ہاں ہور دُعا گو ہاں کہ حضرت نانگا باجی نی بزرگی ہور عظمت نی وسالت سنگ۔ انہاں کی رب اس قسم نے کم کرن نی توفیق دیوے اس تھیں علاوہ ریاستی کلچرل اکیڈمی نا شکریہ جس نانگا باجی صاحب نی مقدس زندگی ہور اُنہاں نی ادبی خدمت کی مدِ نظر رکھنیاں ہوئیاں اس نیک کم کی ہتھ نچ گھیدا۔ اس تھیں بڑا فائدہ ہوسی ہور ہزاراں عقیدتمند گھر بیٹھیاں بیٹھیاں جناب ہوراں نی پُر عظمت زندگی تے متعلق جانکاری حاصل کری ہنسن۔

مرزا زمرد حسین ہوراں کی جناب نانگا باجی ہوراں سنگ اسقدر عقیدت ہور محبت ہے کہ اوہ اپنا سارا کم کاج سٹ سٹا کے تُربت شریف نی زیارت واسطے نکل آئے۔ میکی اس گل نا فخر حاصل ہوتی گیا کہ میں جناب نی درگاہ نی اکثر زیارت کی ہندی ہے۔ ہور ایسا لگنا ہے کہ سارا ملنگام روشن ہی روشن ہے۔ آخر نے میں نانگا باجی صاحب نیاں سچاں عقیدتمنداں واسطے دُعا منگی ہاں کہ اللہ تعالیٰ اُنہاں کی اسطے ہمیش اپنے نی توفیق بخشے ہور سدھے راہ نے رکھے اس تھیں علاوہ جس صاحب ہن ایہ نیک کم شروع کیتا ہے رب اُس نی دل نی بیماری دُور کرے ہور اُسکی صمد باب کرے۔ آمین یہ راہ حق زندہ باد — نانگا باجی زندہ باد

طٰہٰ نازکی

حضرت نانگا باجی صاحبؒ دی سیرت

کشمیر نچ مُسلمان صوفیاں دی آنو ندنِ دا سلسلہ حضرت میر سیّد علی ہمدانیؒ ہوراں دے کشمیر نچ تبلیغی پروگرام تھیں شروع ہویا۔ اُنہاں دے ہمراہ سادات دا ایک بہت بڑی جماعت آسی جیڑی بعد نچ کشمیر ہی نچ بس گیندی ہے۔ اسنہیں پچھے ویلے ویلے تے مختلف علاقیاں تھیں اللہ دیاں دوستاں ہور صوفیاں دے قافلے کشمیر نچ ابندے رہئے۔ جد کہ ایہ سلسلہ اس وقت تو نی جاری ہے۔ بابا نصیب الدین غازیؒ دی طراں سرحد تھیں اینے وا ایالے صوفیاں دے قافلے نچ جناب سیّد رسول شاہ المعروف نانگا باجی صاحب اپنی سیرت ہور سخاوت دے لحاظ نال کشمیر دیاں صوفیاں دی تاریخ نچ یک اہم درجہ رکھدے ہین۔ جندے حالات زندگی ہور کجھ یک اہم وقفیات حاصل کرنے نچ میں سیّد ضامن شاہ صاحب سجادہ نشین درگاہ چشتیہ جناب باجی صاحبؒ دا

شکر گزار ہاں۔

حضرت سید رسول شاہ صاحب المعروف نانگا باجی ۱۸۸۶ء نیچ
صوبہ سرحد ضلع پشور (پشاور) دے ہِکی گراں نیلا شننگ نیچ
پیدا ہوئے۔ اُنہاں دے والد بزرگوار دا اسم گرامی حضرت سید
مقبول شاہ صاحب آسا۔ جناب نانگا باجی ہوراں کو نکیاں ہی
ہتیں، درویشی ہور تصوف دے پاسے دِھیان آسا۔ جدکہ
اُنہاں سُن اپنے والد سید مقبول شاہ صاحب ہوراں کولو
روحانیت، معرفت ہور حقیقت دیاں منزلاں حاصل کیتیاں
ہور اُنہاں ہی دے ہتھ مُبارک اُتّے بیعت ہوئے۔ کُجھ وقت
دے بعد جناب سید مقبول شاہ صاحب دے دُنیا توڑ گیئے
دے بعد نانگا باجی ہوریں۔ لگاتار علم شریعت حاصل کردے
رہئے ہور اس علم نیچ کمال کو پہنچ گئے۔ اس دے بعد روحانیت
دا ہور علم حاصل کرے واسطے اپنا پیارا وطن چھوڑ کے باہر جُل
گئے۔ اسی دوران "دست با کار دل بایار" دی طراں جناب باجی
صاحب فوج نیچ بحیثیت کیپٹن کم کردے رہئے۔ ہور ایہ نوکری
چھوڑنے دی وجہ ایہ ہوئی کہ ہک دفعہ اُنہاں کو کرنل دا استقبال
کرے کو آکھیا گیا تہ اسی دوران پیشی دی نماز دے دی بانگ لگ
گئی تہ جناب نانگا باجی صاحبؒ ہوراں سُن کرنل دے استقبال کے
بجائے نماز پڑھنی شروع کردتی۔ جس وقت جناب نانگا باجی صاحب
ہوراں کو نو اپنے افسر سُن پچھیا کہ "تُسیں کرنل صاحب دے
استقبال واسطے حاضر کیئاں نہ ہو ہوئے" تہ جناب نانگا باجی صاحب

ہوراں سُن فرمایا کہ "در اصل اللہ تعالیٰ ہی سب ہتیں بڑا افسر ہے۔
میں رب دے سامنے کیطراں آکھ سکدا آساں کہ اے پروردگار
میں تو ہڑے پیدا کیتے دے ہِکی انسان دے استقبال نیچ آساں۔
اسی واسطے تو ہڑے دربار نیچ حاضر نہ ہو سکیاں"۔ ہور نانگا باجی
صاحب ہوراں سُن اُسی ویلے نوکری چھوڑ دتی۔ اِس واقعے
ہتیں پچھے جناب نانگا باجی ہوراں سُن شیخ محمد اعظم چشتی
ہوراں کولو معرفت دیاں کُجھ ہور منزلاں حاصل کیتیاں جیہڑے
نڑاں شریف ضلع مظفرآباد دے رہنے والے آسے۔ ہور
پہاڑی راجیاں دی ہِکی شاخ 'کھکھا' خاندان نال تعلق رکھدے
آسے۔ اِندے ہتھو معرفت دی شربت پینے دے بعد جناب
نانگا باجی صاحب باراں سال جنگلاں بیابا ناں ہور غاراں
نیچ اپنے محبوب دے سچے عشق نیچ مست رہئے۔
جناب نانگا باجی صاحب بنو کو ہاٹ نیچ ترے سال رہئے۔
ترے سال ترے مہینے ہور چھ دِھیاڑے دھیں پارہ پیلگام
نیچ رہئے۔ چھ مہینے کوکرناگ دے منڈھ، چھ مہینے راجوری
شاہدرہ شریف نیچ ہور اسہتیں علاوہ کشتواڑ نیچ ڈیڑھ سال
رہئے۔ ڈھائی سال چھانڈجی دے کنڈھے ہور بونار دیاں بنیاں
(جنگلاں) نیچ رہئے۔ اس دوران جناب اپنی کمال دی حد کو
پہنچ رہئے دے آسے۔ اسی واسطے اوہ اپنے جُسے مُبارک
اُتّے کوئی کپڑا برداشت نہ کر دے آسے۔ ہور اُنہاں ہی
دِھیاڑیاں ہتیں جناب ہوراں دا ناں 'نانگا باجی' پک گیا۔

اس دوران نانگا باجی صاحب گریز حاجی بل متصل بگنوتر سے
ہیبنے توتی جنگلاں بچ رہے۔ انہاں ساریاں جائیاں لے تے
جناب نانگا باجی صاحب ہوراں سُکن چلے کیتے ہور اکثر
روزے دار رہے۔

جناب نانگا باجی صاحب ۱۹۲۳ء بچ کشمیر آئے ہور ۱۹۳۲ء
بچ اپنے پیر مرشد دے حکم دے مطابق ملنگام شریف بچ
سکونت اختیار کیتی، ملنگام اُس وقت ہِک ویران جا آسی۔
جتھے کُل جنڈھ ہور بوٹے آسے جہڑے پچھے جناب ہوراں دے
لنگر نے بکار آئے۔ اِسوقت ملنگام اُندی فضیلت ہور بزرگی
دی وجہ سکتیں لاٹاں ماردا ہے ہور اس جائی اللہ دے فضل
نال دُنیا دی ہر ہک نعمت میسّر ہے۔ نانگا باجی صاحب ہوراں
نال کُجھ ہِک پٹھان لوک بھی اِتھے آئے آسے جہڑے کہ اُندیاں
خلیفیاں بچ شمار ہوندے ہین۔ اُندے ناں ایہ ہین۔
محمد خان، خانصاحب ایہ غزنا دے رہنے والے آسے ہور قوم
دے وردگ آسے۔ محمد اکبر شنواری، احمد گل خان منتظم لنگر،
عبدالستار دُرانی، جہڑے قندہار دے رہنے والے آسے۔
لیکن ۱۹۴۷ء دے واقعے بچ اوہ سارے واپس ٹُل گئے۔
محمد خان غزنوی، عبدالستار خان دُرانی ہور محمد اکبر خان کوارے
ہی رہے۔ انہاں بچوں صرف احمد گل خان دا بیاہ اِتھے ہویا
جندے ترے فرزند ہور ہک دھی ہوئی جہڑی خدا کو پیاری
ہو گئی۔ پر اُہدے ترے پُتر اسو ویلے بھی اپنے والد صاحب

دیاں ذمہ داریاں نبھا رہے ہین۔ جناب نانگا باجی صاحب
ہوراں دا لنگر دُور دُور تک مشہور آسا ہور اندے
لنگر تو روزانہ ہِک ہزار انسان رُٹی کھا کے ٹُھلدا آسا۔
جناب ہوراں دے دربار عالی بچ پشور، قندھار ہور عرب
ملکیں بھی لوک ایندے آسے۔

نانگا باجی صاحب نو بکلی جائی لیدی عبادت کرنا زیادہ پسند
کردے آسے۔ ہور عبادت دے وقت اُندے گھر دے بھی اُنہاں
کو نہ مل سکدے آسے۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں دا
ہمیشہ دا کم صرف عبادت ہور لوکاں کو اسلام دے متعلق وعظ
نصیحت کرنا آسا۔ نانگا باجی صاحب ہوراں دے گھر نو فرزند
ہور نو دھیاں آسیاں۔ جنہاں بچوں ہِک دھی اُندی موجودگی
بچ ہی اس جہان فانی سفتیں ٹُل گئی ہور ہک اُنہاں سفتیں پچھے۔
جناب ہوراں دی وفات دے بعد اُندا ہک فرزند بھی اللہ
کو پیارا ہو گیا۔ نانگا باجی صاحب دیاں فرزنداں دے اسمائے
گرامی ہین:۔

سید حسین شاہ عرف خوشحال صاحب۔ سید زمان شاہ جہڑے
اسوقت دُنیا اندے موجود نہیں۔ سید سرور شاہ عرف منّو صاحب،
سید ضامن شاہ صاحب جہڑے حضرت نانگا باجی صاحب
ہوراں خود اپنے سجادہ نشین مقرر کیتے ہین۔ سید ایوب شاہ
صاحب، سید ابراہیم شاہ صاحب، سید میرا احمد شاہ صاحب،
سید یعقوب شاہ صاحب، ہور سید امیر شاہ صاحب حضرت

نانگا باجی صاحب ہوراں دے چار نکاح آسے جنہاں بچو یک
ویل ناگ بل اننت ناگ، دوئی صوبہ سرحد دی تنگوردہ پورہ لولاب
تقی ہور، چوتھی کابل دی رہنے والے آسی۔ انہاں بچو صرف
کابل والی مائی صاحبہ بحال حیات ہین۔ جنداں پنج دھیان
ہین پتر کوئی بھی نہیں۔ اُندی عمر تقریباً [illegible] سال دے قریب
ہوسی۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوریں اپنیاں بچیاں دی
پڑھائی (دینی تعلیم) بڑی توجہ دیندے آسے۔ ہور اُندی پڑھائی
واسطے اُنہاں سُن خاص انتظام کیتے دے آسے۔ اُنہاں سُن
اپنیاں بچیاں کو قرآنی تعلیم محمد اکبر شتنواری، فارسی تعلیم پشور
دے غلام محمد خان، علم فقہ واسطے مولوی اسماعیل ہور دُنیاوی
تعلیم واسطے منشی غلام محی الدین صاحب ہوریں مقرر کیتے دے
آسے۔ مولوی اسماعیل صاحب فاضل دیوبند آسے۔ دُنیا دی
تعلیم دے بعد یکدم نانگا باجی صاحب ہوراں سُن اپنے بچے
دینی تعلیم کو لائے جس بچ اُندی اپنی دلچسپی آسی۔ منشی غلام
محی الدین صاحب کو تہ پہلیاں جنداں کو پڑھائے واسطے
آندا گیا دا آسا پر پچھے اُسدی دیانت ہور ایمانداری کو دکھ کے
اُسکو باجی صاحب ہوراں لنگر دا منتظم بنا چھوڑیا، جہڑے
اس وقت بھی اپنے فرض پورے کر رہے ہین۔ پہلیاں تہ
نانگا باجی صاحبؒ ہوراں دے فرزند گھر ہی دُنیا دی تعلیم
بھی پڑھدے آسے پر بعد بچ گورنمنٹ مڈل سکول بانڈی پورہ
بچ داخل کیتے ہور اسدے فوراً بعد مذہبی تعلیم کو لائے گئے۔

جناب باجی صاحبؒ حُسینی سید آسے ہور ۳۱ پیڑھی حضرت امام
حسینؑ نال گچھ ملدے ہین۔ ۱۹۲۷ء حضرت پہلیاں یک
دھیاڑے بگیلا مظفرآباد بچ یک واقع ہویا کہ جناب نانگا
باجی صاحب ہوراں سُن پیشی دی نماز واسطے بگیلا والیاں کولو
پانی منگیا۔ بگیلا والیاں سُن عرض کیتی کہ "جناب اساں کو پینے
واسطے پانی نہیں تھیندا تہ تُساں کو اُوضوں کرے واسطے کتھو
دیواں۔ اساں کو پانی بچ دُور و آنیا پیندا ہے"۔ ایہ گل سُن
کے جناب ہوراں سُن اپنا عاصا زمین بچ ٹُھم چھوڑیا ہور یکی
ساعت دے بعد جدو کڈھیا تہ اُتھو پانی بگنا شروع ہو گیا
جہڑا اج بھی بگ رہیا ہے۔ یک دھیاڑے جناب علی آباد
سرائی پیر پنجال حضرت لنگھ رہے آسے کہ پیشی دی نماز دے
داویلا ہو گیا یکی سلے تہ چڑھ کے نماز شروع کیتی، اس سلے اُتے
اُندے پیر ہتھ ہور حقہ مُبارک دھس گیا اوہ نشان اسوقت
بھی موجود ہین۔

۱۹۴۵ء بچ جناب نانگا باجی صاحب ہوریں اُتھو باہر جُل رہے
آسے۔ راولپنڈی پہنچ کے جناب کوہ (زیتون) دے باغ بچ
بیٹھے دے آسے۔ اُس دھیاڑے عید الفطر دا مُبارک دھیاڑا
آسا۔ اسی دوران یک ہندو زنانی آئی ہور جناب نانگا باجی
صاحب کو تنگی عرض کرن کہ جناب اج تُسدی عید ہے۔ لہٰذا اُنکو
بھی عید کرالو۔ نانگا باجی صاحب ہوراں سُن اُس کولو
پچھیا کہ کیہ گل ہے۔ اوہ کالسری لگی عرض کران کہ "جناب ماڑا

ٹینڈر پنجاں سالاں کھنیں کرے نس گیا ہے اُسدا کجھ بھی پتہ
نہیں۔ میں سخت پریشان ہاں ٹکو اپنا پینڈر ملنا چاہی داہے۔"
نانگا باجی ہوراں سُن فرمایا کہ "کجھ ماسے دا پنجاں پاں دا ہک
ٹکڑا گھن آہ"۔ اوہ کالسری ٹل گئی ہور یکدم ماس گھن آئی ہور
آن کے نانگا باجی صاحب دے سامنے رکھ چھوڑ دیا۔ نانگا
باجی صاحب ہوراں سُن ترے وار فرمایا کہ "ہے کوئی جہڑا ماسے
دے اس ٹکڑے کو گھن گجھے ہور اسدے پینڈرے کو گھن آوے"۔
جناب نانگا باجی صاحب ہوراں سُن جدو ترے وار ایہ
گل فرمائی تہ اچانک نیڑے ہی دی ہکی کندا تو بلی چھال ماری۔
ساری محفل بچ ششدر خفل مچ گیا ہور بلی اوہ سامنے دا ٹکڑا گھن
کے نس گئی۔ اس دوران جناب نانگا باجی صاحب دا جسم مبارک
حرکت بچ رہیا ہور برابر ادھ گھنٹہ کنبا ٹے رہی۔ تھوڑے
ہی وقفے دے بعد اوہ بلی دوڑ ٹیاں گھدیاں دیاں ایہ آگئی۔
اس تو پچھے ہک آدمی دوڑدا ایندا آسا جیہڑیاں ہتھاں نال آٹا
لگادا آسا۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں سُن اُس
کالسری کو فرمایا کہ "پکڑ گھن اپنے پینڈرے کو"۔ اُس کالسری
سُن اپنا پینڈر پکڑ گھدا۔ جدو اُس نندڑے کو لو لیعد بچ پچھیا
گیا تہ اوہ لگا آکھن کہ "میں بہاول پور دے نواب دا
لانگری ہاں کہ "نوں اِنقے کسراں پہنچیاں"؟ تہ اور نوجوان لگا
آکھن "کہ میں رُٹیاں پکیندا آساں لگادا اِنوں بجو یک بلی
آئی جہڑی ماسے دا ہک ٹکڑا اُتقے چھوڑ کے اتقو دو پھلکے

چا کے گھن آئی۔ میں سوچے سمجھے بغیر اُس پچھو ٹر آیاں ٹکو
نہیں پتہ کہ میں اتقے کسراں پہنچیاں"۔
جناب نانگا باجی صاحب اُچے قد دے مالک آسے۔
ہور پٹھان ہونے دی وجہ کھنیں سلوار قمیض لیندے آسے۔
جناب ہر قسم دے طعام کو یک ہی جیہا سمجھدے آسے خواہ
شکی ڈوڈی ہووے یا پلاؤ۔ جناب نازک جسم آسے ہور جناب
کو کدے لہر نہ چڑھدی آسی نہ کدے لہر چڑھ بھی گیندی آسی
نہ اوہ بھی کسے اسلامی بحث ہور نکتہ چینی دے دوران۔
جس وقت جناب کو لہر ہوندی آسی اس وقت اُنندے سامنے
کوئی بھی نہ کجھ سکدا آسا۔ جدنک نہ اوہ آدمی جس اسلام دے
خلاف کوئی گل کیتی ہووے اپنی غلطی ٹھیک نہ کرے۔
منگلار چھ جمادی الاخر ۱۹۵۷ء کو ادھی راتیں دے
ویلے جناب دا وصال اپنے رب العزت نال ہویا۔ ہور جناب
ہوراں کو ملنگام شریف دے پُرعظمت گراں بچ سپرد خاک
کیتا گیا۔ جناب دی خانگاہ مبارک اج بھی عام فیض دا ہک
چشمہ ہے۔ اج بھی دور دور کھنیں عقیدتمند اتقے آکے
اللہ ہور اُسدے رسولؐ دیاں گلاں سُنیدے ہین۔ ہور
فیضیاب ہوندے ہین۔
خانگاہ شریف دی نویں طراں تعمیر ہو رہی ہے۔ جناب نانگا
باجی صاحب دے ناں مبارک اُتنے اس وقت تک کوئی
ادارہ نہیں کم کردا البتہ جناب سجادہ نشین صاحب ہوراں دے

فرمان دے مطابق اوہ جلدی ہی نانگا باجی صاحب دے
ناں تے ہک مذہبی ادارہ (درس گاہ) کھول رہے ہین۔
ہکی فارسی کلھاری سُکّن فرمایا ہے :-

اے دریغا متق شد نور خورشید جہاں
شود ہویدا واج اندر چشم عالم جابجا
کان احساں آل یاسین سید ولا سنت
گلبلے از باغ زہرا یادگار مرتضےٰ
رحمت و انعام و اکرام از حق رب الجلیل
ہم محلے شد بجلیہ از الان اولیاء
اسم پاکش سید رسول وصفت شان چوں رسول
بہ تخلص شاہ باجی مشتہر شد نا سما
قطب الاقطاب شیخ داں ہمچنیں شیخ اجل
صاحب کشف و کرامات واقف اسرار ہا
ہند و افغان کابلی و تا بخارا اکثریں
فیض یاباں آں ہمہ زمین بحر لطف کبریا
از سئے عرفان بود نمست تر در ذکر ہو
در فضائے لا مکان باشند اکثر امہا
بر حضور او مبلغ با نو غیظ و بیان
از نصائح ہائے قاطع یا بہ برہان ضیا
صاحب شرع و رع ہم نکتہ داں باریک بین
علاقان راکے زیبیشش زہرہ چوں چرا

ترجمہ :- افسوس کہ دُنیا کو روشنی دینے والا دِشیہہ پڑدے پچھے چھُپ گیا۔ دُنیا دیاں اکھیاں نچ ہریاسے ہنیرا ہی ہنیرا پے گیا۔ اوہ احسان منڈی دی کان ہور نبی اکرم صلی اللہ علیہ وآلہٖ وسلم دی اولاد آسے۔ اوہ حضرت فاطمہ زہرا ہور حضرت علی مرتضیٰ کرم اللہ تعالیٰ وجہہ دی یادگار آسے۔ اوہ رب دی طرفوں رحمت ہور کرم دا ہک سایہ آسے۔ ہور اس چیز تے خود قرآن شہادت ہے کہ "اُسدیاں دوستاں کو کوئی چیز ڈرا نہیں سکدی"۔ انداناں سیّد رسول ہور اندیاں صفتاں رسول اکرمؐ دیاں غلام آسیاں۔ اُندا تخلص "باجیؒ"۔ لاہٹی ناں ہر بالی زمیناں نچ گجیا اوہ قطب الاقطاب آسے۔ دین ہور دُنیا کو پرکھنے والے آسے۔ اوہ صاحب کشف ہور کرامات آسے ہور اسرارِ الٰہی دے سمجھنے والے آسے۔ ہندوستان افغانستان ہور بخارا تک اُندے فیض دا دریا بگدار ہیا۔ اوہ معرفت دیاں منزلاں واسطے ہمیش ذکرِ ہو نچ محو رہندے آسے۔ اسی واسطے اندا رتبہ حد وبدھ کے اُچا اُنہاں اُتے رب دیاں عنائتاں ہو ئیاں۔ اوہ وعظ کر دیاں ویلے پہاڑاں پچو بگنے والے کھٹے نالو گجدے آسے۔ ہور دلیلاں دینے نچ کنڈیاں والی تلوار آسے۔ اوہ شریعت دے پابند، پرہیزگار ہور ہر چیز دے اندرے بھنیں واقف آسے۔ بڑیاں بڑیاں عقلمنداں کو بھی کدے کدے اُندے سامنے گل کرنے دی جرأت نہ ہو سکدی آسی ۞

اردو تھیں ترجمہ
عبدالمجید خان

کریم اللہ قریشی

حضرت ننگا باجی صاحب اولیاء ہور عالم

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ
اَلَآ اِنَّ اَوْلِيَآءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

ولی پیارے خاص خُدا دے اس وچ شک نہ کوئی
داخل وچ کُفر دے ہووے شک کرے جد کوئی
عزت حُرمت بخشی اللہ آپ اُنہاں نہ دے تائیں
ایتھے اوتھے دونواں جہاناں خوف اُنہاں کُجھ نائیں

تاریخ اِس چیز دی شاہد ہے کہ کشمیر کو ہر یک لکھاری سُن جنت یا جنت دا ٹوٹا آکھیا دا ہے۔ ہور اکثر لکھاری دانشور، مفکر ہور عالم بڑی حد تک اس خیال دے حامی ہین۔ جنت یک ایسی نایاب ہور مہنگی چیز ہے۔ جِسدے طمع تے انسان انسانیت دے حقیقی پنجرے وچ قید ہونا پسند کردا ہے۔ دراصل انسانیت ہی اوہ سچا ہور اُچا نام ہے

جسدے حقیقی منصب کو پُہچ کے روحانیت ہور تصوف دا مقام حاصل ہوندا ہے۔

کشمیر وچ یک نہ بلکہ لکھاں انساناں سُن انسانیت دا حقیقی منصب حاصل کیتا۔ جیہناں بچو زیادہ تر کشمیر تھئیں باہرو آئے دے آسے اُنہاں ہی اُچیاں ہور واجب العزت انساناں بچو ولی بھی ہوئے ہین۔ اسیں کدے بھی جیکے بڑے دِیہاڑے جدو کُجھ دُعا درُود کر دے ہاں تہ اُس ویلے کشمیر دے سوا لکھ اولیاء دا ناں ضرور گھندے ہاں شائد ایہی بڑی وجہ ہے جیہڑی وجہ تھئیں ہر یکی دی زبان تھئیں کشمیر دے متعلق جنت دا لفظ نکل گیندا ہے۔ اس تھئیں علاوہ بھی کشمیر دے باغ بغیچے پُھل بوٹے نیلیاں سگڑ مالیاں دے لیے تہ سہرے مدان، ٹھنڈے، سُتھرے ہور صاف پانیئں دے چوئے (چشمے) دریا ہور کُٹھے، ٹھنڈی تہ مٹھی ہوا ہور قسم قسم دیاں میویاں تھئیں جنت دا ثبوت ملدا ہے۔ اللہ تعالیٰ قرآن وچ فرمیندا ہے کہ "ولی اوہ شخصیتاں ہین جنہاں کو نہ دُنیا نہ کوئی خوف ہے ہور نہ آخرت وچ۔ اوہ رب دے پیارے ہین۔" اس گلے تھئیں صاف ظاہر ہوندا ہے کہ رب دے پیارے اُسدے حُکم ہور فرمان دے مطابق اس سوہنی دھرتی دی عظمت ہور شان بدھائے واسطے سلسلہ وار طریقیاں نال قافلیاں دی صورت وچ ہور کئی کئی تشریف آیندے رہے ہین۔ انہاں خدا دیاں بندیاں ہور ولیاں دے کشمیر وچ اینے دا

سلسلہ شاہ ہمدان صاحب دے تبلیغی پروگرام تھیں شروع ہویا۔
جنہاں سُن کشمیر دی اس سوہنی دھرتی بچ کُفر دا ہنیرا دُور کیتا
ہور اسلام دی روشنی نال ایتھے دیاں انساناں دا دِل منور
کیتا ہور اُنہاں اگے معبودِ حقیقی دے انسان کو پیدا کرنے
دے فلسفے کو صاف طریقے نال کھول کے بیان کیتا۔ اُس تھیں
پچھے ایہ سلسلہ شروع ہوگیا ہور کئی خدا دے بندے اُسدا
فرمان اُسدیاں بندیاں تکر پہنچانے واسطے کشمیر ابندے رہئے
ہور ایتھے اسلام دی ترقی ہور معبود برحق دی خوشنودی
واسطے اپنیاں زندگیاں قربان کر گئے ہور اللہ تعالیٰ دی اس
مخلوق کو سدھا رستہ دس گئے۔ اللہ دیاں بندیاں سُن لکھاں
ہور کروڑاں دُکھ تہ مصیبتاں جھل کے اپنے محبوب دی خوشی حاصل
کیتی۔ خاتم النبیینؐ حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم۔ آخری
پیغمبر ہین ہور جیونکہ اوہ صرف ہک طبقے واسطے نہ بلکہ پوری
کائنات ہور سبھاں عالماں واسطے رحمت ہین۔ اس کیتے اللہ تعالیٰ
دا اوہ دین جیہڑا حضرت نبی اکرمؐ اُتے مکمل ہویا اللہ دیاں بندیاں
تک پہنچانے دا کم پیغمبر تھیں بعد عالماں ہور اولیاواں سُن
سمھالیا۔ ہور خاصکر اُسدی کشمیر بچ اسلام دی روشنی اولیاواں
دے ذریعے ہی پہنچی۔ اولیاءُاللہ دے پیارے ہور عاشق رسول
ہین۔ ہور ہر عاشق دی ایہ کوشش ہوندی ہے کہ اوہ اپنے
محبوب کو چنگی طراں راضی کر سکے۔ رسولؐ دیاں عاشقاں سُن

اُسدا ایہ دین اپنی جان دی بازی لا کے اس دھرتی تے پھیلایا۔
اس مقالے بچ جس شخص دی زندگی، اسلامی خدمت، ہور
بزرگی دے بارے بچ کُجھ واقفیت کرانی ہے اوہ ہین جناب
سیّد رسول شاہ صاحب المعروف نانگا باجی جیہڑے صوبہ
سرحد پشور (پشاور) پاکستان موضع "بنیلا شنگ" دے
رہنے والے آسے ہور جنہاں دی پُر عظمت ہستی دی بدولت
نہ صرف جموں و کشمیر دی برکنیلی ریاست بلکہ ہندوستان پاکستان
و افغانستان ہور اس تھیں علاوہ روس تہ عرب دیاں لوکاں
سُن بھی فیض حاصل کیتا۔ حضرت نانگا باجی صاحب بڑے
اُچے دی ہور اللہ دے پیارے آسے اُنہاں دی زندگی ہور
سیرت دے متعلق جتنا بھی کُجھ لکھیے گھٹے تاں بھی اُنہاں دی
عظمت ہور شان پوری طراں بیان نہیں ہو سکدی۔ ہووے
بھی کس طراں اللہ تعالیٰ جنہاں دی خود تعریف کرے اُنہاں دی شان اقدس
دے متعلق ہک حقیر انسان کیہ آکھ سکدا ہے۔ البتہ صرف اتنی
گل ضرور ہے کہ ہر ہک اپنی محبت ہور شفقت دا ثبوت دینداں
ہویاں اگر کُجھ آکھے تہ اُس بچ دُنیاوی بھلائی ہور آخرت
دی نجات ہے۔ اس مقالے کو میں چوناں حصیاں بچ ونڈھیا ہے۔

۱۔ نانگا باجی صاحب بحیثیت ہک ولی :- اللہ تعالیٰ دے
ولی دی شان دی وضاحت اللہ خود کیتی ہے کہ "اوہ ما جیہڑے
پیارے ہین ہور اُنہاں کو نہ دُنیا اُتے ہور نہ ہی آخرت

بچ کجھ خوف ہے۔" رب دے اس بیان کو سُن کے ولی دے
متعلق پوری طراں سمجھ آگیندی ہے۔ البتہ کسی ولی کو ولی دی
حیثیت بچ سنے واسطے اُسدی بزرگی ہور کراماتاں تے نظر
رکھنی پیندی ہے۔ جناب نانگا باجی صاحبؒ دیاں کراماتاں
دا کوئی انت نہیں۔ اُنہاں سُن اپنے دور بچ ہر ساعت ہور
ہر گھڑی اپنی محفل بچ کوئی نہ کوئی کرامت ضرور دسی ہے،
ہور اُنہاں انہاں کراماتاں بھتیں ہر ہک انسان جہڑا جناب
نانگا باجی صاحب دے نال مبارک بھتیں واقف ہے، جانڑدا
ہے۔ اس مختصر مقالے بچ باجی صاحب ہوراں دیاں پوریاں کراماتاں
درج کرنیاں ازحد مشکل ہین۔ کتنیاں کر کدے اُنہاں تمام
کراماتاں جہڑیاں اُنہاں مریداں ہور فرزنداں خاصکر جناب
قبلہ سید ضامن شاہ صاحب سجادہ نشین ہور فرزند جناب
نانگا باجی صاحب بھتیں سُنیاں ہین لکھیاں گچھن تہ ہک بہت
بڑے دے والی (ضخیم) کتاب بن سکدی ہے۔ ولی دی
شخصیت دے ثبوت بچ ایتھے کجھ ہک کراماتاں درج کیتیاں
گیندیاں ہین۔ جنہاں کو سُن کے انسان دا عقل حیرت ہو گیندا
ہے ہور اچانک زبان بھتیں "سبحان اللہ" دا مبارک لفظ
نکلدا ہے۔

اللہ تعالیٰ دے ولی ہور نیک بندے ہمیشہ ہی نیک ہور
پاک ہوندے ہین اُنہاں ہر ہک قول ہور فعل خدا کو پسند
ہوندا ہے۔ جناب حضرت نانگا باجی صاحب نکیاں بھتیں

نیک پرہیزگار ہور خدا کو سہانے والے آسے۔ جناب سجادہ نشین صاحب
دے فرمانے مطابق نانگا باجی صاحب ہوریں فوج بچ بحیثیت کپتان
تعینات آسے ہک دیہاڑے کرنل صاحب سُن حکم ڈتا کہ دو
بجے جنرل صاحب فوج دا معائنہ کرنے واسطے تشریف آن
رہے ہین لہٰذا تسیں اپنیاں جواناں سمیت ڈیوٹی اُتے حاضر
رہو۔ جناب نانگا باجی صاحب ڈیوٹی اُتے کھلتے دے آسے
اتنے بچو پیشین دی نمازے دا وقت ہو گیا۔ جناب باجی صاحب
نماز پڑھن پے گئے اتنے بچو جرنل صاحب آگئے ہور اُس
کمپنی دا معائنہ کر کے لنگھ گئے اُنہاں کرنل بھی نال آسا۔ اُس سُن
جناب نانگا باجی صاحب اُتھے حاضر نہ ڈٹھے، اُس کو سخت
برا محسوس ہویا ہور باجی صاحب ہوراں کو لو لکا پچھن کر تسیں
ڈیوٹی اُتے حاضر کتنیاں آسیو" جناب نانگا باجی ہوراں سُن
فرمایا کہ "میں اُس صاحب اگے سلامی دے رہیا آساں جیدے
سب غلام ہین۔ لہٰذا آقا کو چھوڑ کے غلام اگے سلامی دینی
اپنے آپ کو ہلاکت بچ نہ بہینا آسا؟" جناب نانگے باجی ہوراں
دا ایہہ فلسفیانہ ہور تصوف دا بھریا جواب سُن کے اُن دے
افسر دیاں اکھیاں جھک گیاں ہور تمام شوخیاں ختم ہو گیاں"۔
اس بھتیں کجھ ہی دیہاڑے بعد جناب نانگے باجی صاحب
ہوراں سُن فوج دی نوکری چھوڑ ڈتی ہور اپنے قدم مبارک
شہر لاہور تہ اُس تو بعد کشمیر بچ پاہے۔ کشمیر بچ جناب نانگا
باجی صاحب ضلع اسلام آباد عیش مقام تشریف گھن گئے ہور

اُس جائی اللہ تعالیٰ سُن اُندے پیار ہور صبر دا امتحان گھدا جنھے
اُنہاں سُن پہلا نکاح کیتا۔ گھر حماتری رہئے ہور سوٗ سوہرے
اگے گھرئے دا سارا کم کاج کرے کرے دے نال گو ہاسی سٹیا۔ پہاڑی
زبان بچ عام اکھان کر دے رہندے ہین کہ "گو ہیے بچ لال
ہوندے ہین،" پر گو ہاٹھوالنے والیاں کو اس لعلے دے متعلق کُجھ
بھی پتہ خبر نہ آسا۔ پر یک گل ضرور اُندے سامنے آسی جس کو
حقیقی طور تے انسانیت دا پتلہ آکھیا گیندا ہے پر اُنہاں
بدقسمتاں سُن نانگے باجی صاحب کو اُنھو فقر دی بڑی اُچی منزل
تے پہچا والی آسی اس کیتے سیاں دیاں اکھیاں اگے پردہ آیا رہیا
نانگے باجی صاحب دی رفیقہ حیات دیاں پھرانواں سُن اُنہاں
کو کئی وار روحانی ہور جسمانی تکلیف دتی پر جناب باجی صاحب
ہوریں صبر کر دے رہئے کہ یک نہ یک دیہاڑے انہاں کو
ترس آسی کیسی پر جیہڑے ازلوں خراب ہوون اوہ ادھ راہوں
کدھے سدھے نہیں ہوندے، اُنہاں سُن باجی صاحب اُتے
ظلم کرنا اپنا یک اولین فرض سمجھ گھدا۔ یک دیہاڑے جدو
اُنہاں سُن جناب نانگا باجی صاحب ڈنگ کیتے زبان مبارک بھتی
کہ "اللہ تُساں کو کوہڑے کرے" رب دا کرنا کہ کجھاں
ہی دیہاڑیاں دے بعد اوہ کوہڑے ہوگئے۔ لوک آکھدے
ہین کہ سید کو بڑے نہیں ہوندے پر باجی صاحب دے اوہ
رشتے دار یعنی اُندی اہلیہ صاحبہ دے بھرا کو بڑے ہوئے
دے لوکاں ڈٹھے ہور نانگا باجی صاحب دی ایہ کرامت

علاقہ عینش مقام بلکہ سارے کشمیر بچ مشہور ہے۔ اس واقعے
تھیں کُجھ ہی وقت بعد جدو اُندے سوٗ سوہرے سُن باجی صاحب
ہوراں دی کُجھ جھلک دکھ گھدی تہ اُنہاں کو بڑی ندامت ہوئی۔
باجی صاحب ہوراں اپنی اہلیہ سمیت اُتھوں نکل کے ٹُر پیئے
ہور راہ کو ٹُلدیا اپنے پیر مرشد دے متعلق کُجھ شعر لگے آکھن
ہور اُنہاں سُن "آورہ" نال جائی کُجھ ڈیرہ لایا۔ کُجھ سال
اُتھے گزارے پر اُتھے دیاں لوکاں سُن باجی صاحب ہوریں
بچ تنگ کیتے۔ جیدی وجہ تھیں اُتھے بھی کُجھ یک اہم کرامتاں
دسنے دے بعد جیہڑیاں اسطراں ہین۔
باجی صاحب ہوراں کی جائی بونی دا شُہرہ دا مراڑا اگڑے
نہیہ لہرو نال راہ چلیاں ہین بچ ٹُم جھوڑیا تہ اوہ نیلا ہو گیا ہور
کُھاں ہی مہینیاں بچ جینگا ٹوٹا بن گیا۔ نانگا باجی صاحب دی
اس کرامت دیاں ہرکی پاسے دُھماں پے گیاں ہور لوک
دُور دُور و آکے اس بوٹے کو لگے دکھن، یک دیہاڑے
یک مشہور فقیر ہور خدا دا بندہ بھی اپنے گھوڑے تے سوار
ہو کے اس کرامت کو دکھے واسطے آیا۔ جدو اُس جائی پہنچا
جتھے نانگا باجی صاحب ہوراں سُن اوہ سڑیا دا مراڑا انہاں
آسا۔ اُسدے گھوڑے کو ترہ لگ گئی ہور کُجھ مست جیہا
ہو گیا۔ فقیر سمجھ گیا کہ دراصل حضرت نانگا باجی صاحب کو
باطن بچ کُجھ اشارہ دے رہئے ہین۔ اُس سُن اپنے گھوڑے
کو پانی نہ پین دتا کہ "توں ایہ پانی پی کے زیادہ مست ہوگیسیں"

اُس علاقے بچ اس کرامت تھیں علاوہ نانگا باجی صاحب
دیاں ہور کئی کراماتاں لوکاں دیاں سینیاں بچ ہور ذہن بچ
موجود ہین، پر یک کرامت جیہڑی اس وقت بھی نہ صرف
گوجر ہور پہاڑی برادریاں بچ مشہور ہے بلکہ کشمیری برادری
بچ بھی عام طریقے نال مشہور ہے۔ اوہ ایہ کہ علاقہ آورہ
عیش مقام دیاں لوکاں سُن جناب حضرت نانگا باجی ہوریں
تنگ کیتے ہور انہاں دا مال اپنیاں مکھاں ہور ہوٹاں تھیں
ڈکیا تہ انہاں سُن اپنے معبود برحق اگے فریاد کیتی کہ ایہ رکھاں بند
کیتیاں گچھن۔ اللہ تعالیٰ سُن اپنے ولی دی ایہ اڑی ہکدم قبول کیتی
ہور کجھ یک دیہاڑیاں دے بعد اوہ رکھاں بند ہوگیاں۔ یعنی
حکومت سُن بند کر گھدیاں۔ اس گلے تھیں اُس علاقے دیاں
لوکاں کو سخت افسوس ہویا ہور اُنہاں دی ٹینشن نرم نہ ہوئی بلکہ
اوہ زیادہ آکڑ دے گئے۔ ہور اُنہاں لوکاں سُن اپنا غلام احمد
ناں دا یک پیر جیہڑا مائسمہ بازار سرینگر دا رہنے والا آہا دعوت
تے بلا کھڑیا کہ توں اپنی بزرگی ہور کرامت دی بدولت کجھ
حیلہ کر کے اساں کو یہ رکھاں واگزار کرال دہ۔ اُس دور بچ
ریاست دیاں کنیاں علاقیاں بچ حکومت سُن رکھاں بند کیتیاں
دیاں آسیاں۔ پیر غلام احمد صاحب ہوریں جس وقت آوندے
دے اُس گراں بچ پہنچے جتھے جناب حضرت نانگا باجی ہوریں
مقیم آسے۔ راہ ہی بچ باجی صاحب ہوراں دی جھگی آسی۔
اُنہاں سُن سیٹیا جولیا کہ اس شخص کو آکھو ماڑی کوڑے دی

پیالی پی گچھے۔ پیر صاحب ہوریں گھوڑے تے اپنیاں مُریداں
بچکار بڑے "کروفر" نال ٹُل رہے آسے اُنہاں کو شاید یک
معمولی جھگی بچ گچھنے تھیں ہور یکی ملنگ دے ہتھو کوڑی چاہ
دی پیالی پینے تھیں کجھ شرم آئی یا کجھ ہور گل ہوئی تہ اوہ
نانگے باجی ہوراں دی دعوت قبول کرے بغیر ہی لنگھ گیا۔
مُریداں بچ پہنچ کے اُس سُن اپنے طرفو اُنہاں مطلب حاصل ہوئے
واسطے کجھ ختم شریف پڑھیا ہور دُعا درود کیتا نہ دو کے دیہاڑے
اُسدی مُلاقات باجی صاحب ہوراں نال ہوگئی۔ باجی صاحب
چونکہ بڑے غصے بچ آسے کہ "اس خدا دے بندے کو ایہ جاہی
دا آسا کہ اپنیاں اُنہاں جاہل مُریداں کو اللہ ہور اُسدے
رسول ﷺ دے راہ تے ٹُرے دا حکم سنیاوے آ ہور حقوق العباد
دے متعلق تلقین کرے آ۔ پر اس اُلٹی اُنہاں دی حمایت کیتی"۔
باجی صاحب ہوراں فرمایا "پیر صاحب ایہ رکھاں کدے بھی
نہ چھٹسن"۔ پیر صاحب کو مُریداں دے سامنے کجھ خفت ہوگئی
ہور لگا آکھن کہ "ایہ رکھاں ضرور چھٹسن ہور پھر تک ایہ
رکھاں نہ چھٹیاں میں دوبارہ اس علاقے بچ پیر نہ رکھساں"۔
ایہ کجھ تکرار ہونے دے بعد پیر صاحب ٹُل گئے۔ اللہ تعالیٰ
دا کرنا ایسا ہویا کہ رکھاں نہ چھٹیاں ہور پیر غلام احمد صاحب
مرحوم اپنی زندگی بچ فیر مُڑ کے کدے بھی اُس علاقے بچ
نہ گئے۔ کشمیر دیاں باقی وہاں تمام رکھاں حکومت سُن زمینداراں
دے حق بچ واگزار کر چھوڑیاں پر اوہ کجھ رکھاں جنہاں تے

جناب حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں دی مُہر لگی دی آسی
اس وقت تک بند ہین ہور شاید جیٹیاں بندی رہین۔
آخرکار جناب نانگے باجی صاحبؒ ہوراں سُنی اوہ ساری زمین
چھوڑ دتی جس اُتے بعد وچ پیر عبدالرحمان مرحوم ہوریں بسے
تے اوہ زمین حضرت نانگے باجیؒ صاحب ہوراں سُنی اُنہاں کو
بخش کے دے چھوڑی۔ اس گلتوں پچھے جدو حضرت نانگا باجیؒ
ہوراں سُنی اپنے پیر مُرشد دے حکم دے مُطابق ملنگام شریف
دے مُبارک گراں وچ تشریف آندی، ملنگام شریف دی اوہ
جا جتھے جناب باجی صاحب ہوراں سُنی ڈیرہ لایا اُتھے بلیاں
کاڑاں ہور جنڈھاں نہ بوٹیاں سوا ہور کجھ بھی نہ آسا۔ پر اُنہاں
کو اپنے پیر مُرشد دے طرفو بیشن گوئی آسی کہ تنکو اللہ اُتھی
بٹیاں ہور کاڑاں اُتے بادشاہی کراسی۔ اس گل وچ کوئی شک نہیں
ہور ایہ یک واضح حقیقت ہے کہ باجی صاحب ہوراں سُنی ملنگام
دے اُس بیابان جنگل وچ جتھے رہچھے سُنی منجھ ماری آسی نہ
اٹھارہ دِ صیاڑیاں دے بعد تنہائی آسی۔ اس قسم دی بادشاہی
کیتی کہ ہندوستان پاکستان بلکہ بر صغیر گلتوں باہر یورپ وچ
بھی دِھماں پے گیاں۔ ایہ نانگا باجی صاحبؒ ہوراں دی یک
واضح کرامت ہے۔ اللہ تعالٰی آکھدا ہے "جہیڑے ماڑے
ہو گئے میں اُنا ہو گیاں" ہور جندا رب ہوگیا دُنیا کہہ دولی
جہاں اُندے ہو گئے۔ دُنیا اللہ دیاں پیاریاں پچھو آپ ہی
دوڑدی ہے۔ جناب حضرت سجادہ نشین ہوراں دے فرمانے

مطابق جناب نانگا باجی صاحب ہوراں دے وقت ڈیڈھ
ہزار انسان یک وقت لنگر نے اُتی کھیندا آسا۔ آخر ایہ گل
سوچنے دی ہے کہ اس بیابان جنگل وچ ہور کاڑاں وچ اتنی خلق
کو رُوٹی دینی کجھ آسان گل ہے؟ ایہ صرف یک ولی دی کرامت
ہور عظمت دا ہی نتیجہ ہے۔ اللہ تعالٰی سُنی دُنیا دی ہر یک نعمت
باجی صاحب اگے بتیر رکھی۔ باجی صاحبؒ ہوراں دا لنگر اسوقت
بھی جاری ہے ہور اجکل بھی ہزاراں مسکین ہور غریب غربا ایتھے
رُوٹی کھیندے ہین۔

حضرت جناب نانگا باجیؒ صاحب ہوریں اپنے محبوب یعنی
معبود برحق دی یاد وچ باراں سال ننگے تہ بُھکھے جنگلاں بیاباناں
ہور ماہلیاں اُتے فردے رہیے۔ ہور اُنہاں سُنی ٹھنڈے ہور
دُھپے دی کجھ بھی پرواہ نہ کیتی۔ فقیری دی اس حالت کو مجذوبیت
دا درجہ آکھے گیندا ہے، اُسوقت یک ولی کو صرف اللہ ہی
اللہ دسدا ہے ہور اسدے بغیر ہور کجھ بھی نہیں دسدا ہور یک
مجذوب فقیر شریعت دا پابند نہیں ہوندا۔ جناب نانگا باجی صاحب
ہوراں دا باراں سال جنگلاں ہور بیاباناں وچ بُھکھا ہور
ننگا پھرنا ہی یک عظیم کرامت ہے، پر اُندا کشتواڑ ہور
اسلام آباد دے درمیان کی ماہلے اُتے سیالے دے چھ
مہینے کی غار وچ بُھکھا ہور ننگا رہنا یک تعجب انگیز واقع ہور
بہت بڑی کرامت ہے۔ اس گلتوں علاوہ یک خاص واقع
جہڑا جناب سید حسین شاہ صاحب المعروف خوشحال صاحب

جیٹھے حضرت جناب نانگا باجیؒ صاحب ہوراں دے بڑے
فرزند ہین دے فرمان دے مطابق یک واحد و اوہ بچے بڑے
جناب حضرت نانگا باجی صاحب دی عبادت گاہ بچ داخل
ہوئے تہ اُنہاں سُنی ڈٹھا کہ جناب باجی صاحب ہور ہیں
زبح ہوئے دے ہین۔ والد بزرگوار دی ایہ حالت وکھ کے
جناب خوشحال صاحب ہوراں سُنی چھلینا شروع کر چھوڑیا اتنے
بچ حضرت نانگا باجیؒ صاحب ہور اُٹھے ہور اُنہاں سُن لینے
لخت جگر کو سینے نال لا کے سہارا دتا ہور ایہ راز ہمیش واسطے
اپنے سینے بچ دفن کرنے دی ہدایت کیتی" جناب حضرت نانگا
باجیؒ ہوراں کو اس حالت بچ ہور کُجھاں بزرگاں سُنی دِکھیا
ہے۔ جنہاں بچ رحمت گل صاحب دے والد صاحب بھی ہین۔
اوہ باجی صاحب ہوراں دے پیارے مُرید ہور خدمتگار آسے۔
ہور اُنہاں دے وطن مُبارک بھتیں نال آئے دے آسے۔
جناب حضرت نانگا باجی صاحب دے ہک مُرید زمان
چوہدری ساکن ولی ڈاڈ تحصیل گاندربل والے بھتیں، جدو
باجی صاحب ہوراں دا کوئی واقعہ بیان کرے دی درخاس
(درخواست) کیتی تہ اوہ لگا آکھن :-
"مکو اُندیاں ہزاراں کراماتاں یاد ہین ہور ہک خاص
کرامت جہڑی مکو ہمیش اُندی یاد تازہ کرا لدی ہے، اوہ ایہ
ہے کہ ہک دِیہاڑے اساں اندرون ہور علاقہ ولی واڑ وغیرہ
دیاں مریداں در فرمان پہنچیا گیا کہ گھاہ کپے واسطے آ ؤ۔

کنک دا مہینہ آسا اسی کجھ ترتی جائی آدمی کٹھے ہو گیاں ہور چاشتا
(چاشت) دے ویلے ولی وار دِشْر آئیاں کہ سائیں منغا پور لگے
رہساں۔ کتنیاں کہ مساں اُتھی پہچساں۔ پیر کُجھ دیاں مُڑ دیاں اسی
ملنگام شریف پہنچ آئیاں تہ بچاں ناہلیاں اُتے وہتیں دیاں رساں
موجود آسیاں ہور اساں سُنی باجی صاحب ہوراں دے دیدار
بھتیں بعد نماشاں دی نماز ادا کیتی۔"
حضرت نانگا باجی صاحب دیاں ایہ کراماتاں انسان کو حیرت
بچ بہندیاں ہین۔ پر اس بچ حیرت دی کوئی گل نہیں کتنیاں کہ ایہ
سب گلاں ہک سچے ولی دے اختیار بچ ہین۔ ہور اللہ تعالیٰ دی
طاقت بچ بڑی ہے۔ اوہ اپنیاں نیک بندیاں دی دلجوئی واسطے
کہہ کُجھ نہیں کر سکدا۔ پیر عبدالرحمان صاحب مرحوم ہور تک صاحبزادی
جناب پیرزادی ملکہ خورشید صاحبہ ہوراں سُنی جناب حضرت
نانگا باجی صاحب دیاں کراماتاں دا ذکر کر دیاں ہوئیاں ہک
وار فرمایا کہ "ہک کالسری خانم جان زوجہ حبیب اللہ مرحوم ساکن
لولاب لال پور سُنی جہدا خاوند سرینگر محکمہ تعلیم بچ ملازم (چپراسی)
آسا ہک دِیہاڑے حفیظ اللہ نجومی کو اپنا ہتھ دسیا کہ ماڑی قسمت
بچ اولاد ہے کہ نہیں تہ نجومی لگا آکھن کہ تو ماڑی قسمت بچ بالکل
کوئی اولاد نہیں۔ حفیظ اللہ نجومی اوہ شخص آسا جیس سُنی
عبر من دی جنگ دے متعلق پیشین گوئی کیتی آسی کہ فتحبا کا ماڑی
ہوسی تہ اوہ بالکل سچ نکل آسی۔ اللہ تعالیٰ دا کرنا کجھاں ہکی
دِیہاڑیاں دے بعد جناب حضرت نانگا باجی صاحبؒ ہوراں

سُن سرینگر تشریف آندی ہور جس ویلے خانم جان سُن نانگا
باجی صاحب دے متعلق سُنیا تہ اُس سُن بھی اُنہاں کو
دعوت کیتی ہور باجی صاحب ہوراں سُن اُسدی دعوت قبول
کرگھدی۔ جدو نانگا باجی صاحب اُس کالسری دی گھر پہنچے تہ
اُتے گل چھیڑ دیاں چھیڑ دیاں اُس سُن اپنے مطلب دی گل
بھی جناب نانگا باجی صاحب کو آکھ چھوڑی ہور نال ہی
ایہ گل بھی لگی آکھن کہ "حضرت فلانے نجوی سُن اسطراں دی
پیشن گوئی کیتی ہے"۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوریں خانم
جان دی ایہ گل سُن کے مُسکا گئے ہور لگے فرمین کہ" تہ نکو
اللہ تعلیٰ کافی اولاد دیسی"۔ آخر اوہی تہ اوہی گل ہوئی، برابر
نواں مہینیاں توں بعد اللہ تعالیٰ اُس سُن پُتر دِتا ہور اُس سفتیں
پچھے اُسکو ہور بھی کافی اولاد دِتی اُسدے پُتر ہور دِھیاں
اِس وقت سرینگر چھتہ بل موجود ہین۔

جناب نانگا باجی صاحب ہور دیاں کرامتاں دی فہرست
کافی لمی ہے۔ جس طراں ابتدا بچ عرض کیتی گئی ہے کہ اُنہاں
کرامتاں کو کدے الگ کیتا گچھے تہ ہک بڑی ساری کتاب
بن سکدی ہے۔ ہر ہک مرید ہور معتقد اِس گل سفتیں چنگی
طراں واقف ہے کہ جناب نانگا باجی صاحب ہور دی خدمت
بچ حاضر ہوئے دے کئی کو بڑے اللہ تعلیٰ اُس سُن اپنے
فضل ہور کرم نال صحت یاب کیتے ہین۔ اِس کرامت تفتیں
علاوہ ملتان دے کسے نانگے نال باطنی لڑائی ہوئی جس سُن

باز دی شکل بن کے جناباں دے مونڈھے مُبارک تے پنجہ
ماریا ہور اُسداد شمن یعنی جہڑا دوجا نانگا اُسکی ڈہے نال
باجی صاحب ہوراں دی بغل بچ ہک کلیوتر دی شکل بن کے
چھپیا دا آسا بچ گیا۔ ہک ہور مشہور ہور واضح کرامت اُس
ہندو کالسری دے نیچے دی ہے جہڑا کافی سالاں سفتیں لاپتہ
ہو گیا دا آسا ہور اُنہاں سُن ہکی بلی دے ذریعے یعنی لوکاں کو
ہک بلی ستی ہوئی اُس وقت محفل بچ حاضر کرالیا۔ اسی طراں کئی
ہور کرامتاں ہین جنہاں کو مدنظر رکھ کے اسیں ایہ گل آکھ سکدے
ہاں کہ جناب حضرت نانگا باجی صاحبؒ ہوریں ہک اُچے
درجے دے ولی آسے اس سفتیں علاوہ خُدا دے اولیاء متقی
پرہیزگار ہور باعمل ہوندے ہین۔ نانگا باجی صاحب
ہور دی پرہیزگاری تصوف ہور عمل سفتیں کون ناواقف ہے
اوہ تہ اللہ تعلیٰ دے طرفوں لوکاں واسطے ہک تحفہ ہو نمونہ
آسے۔ چونکہ ایہ ہک حقیقت ہے کہ ولی اللہ عاشق رسولؐ
ہوندے ہین ہور عاشق دی ہمیش اسی کوشش ہوندی ہے
کہ ہر اُس چیز ہور خوبی کو اپناواں جہڑی ماہڑے محبوب
کو پسند ہے یا بالکل اوہی عمل کراں جہڑے عمل ماہڑا محبوب
کردا ہے، دوئیاں لفظاں بچ اسیں ایہ گل آکھ سکدے ہاں
کہ ولی اللہ رسولؐ دی طرز زندگی دے نقال ہوندے ہین۔
جد اوہ اس حد تک رسولؐ نال محبت ہور شفقت رکھدے
ہین تہ کوئی کس طراں ایہ گل آکھ سکدا ہے کہ ولی اللہ شریعت

دیاں قانوناں دے پابند نہیں ہوندے، البتہ منزل حاصل کرسکے
واسطے اللہ دے دوست اپنے آپ اُنے شریعت دے ڈنڈے لوالدے
ہن جیہڑاں ہک وار حضرت پیراں پیر جناب دستگیر صاحبؒ
ہوراں سُنی ستی دیاں شہیڑیاں اُتے ناپاکی سٹ کے سیتی دے
خادے کو مارکھادی ہور سیتی دیاں شہیڑیاں توڑ کے قبری
ہود اولیائی دیاں ست منزلاں حاصل کیتیاں۔ جناب دستگیر
صاحبؒ دے متعلق ایہ ہک عام ہور کھلا واقعہ ہے جس کو عام
لوک جانیدے ہین۔ اسی طراں شاہ شمسؒ ہور شاہ منصور دے
واقعیات اسدے سامنے ہین۔

جناب حضرت نانگا باجی صاحب دی ملنگام دی زندگی جیہڑی اُنہاں دی
زندگی دا ہک اہم ہور مشہور دور آسا، شریعت محمدیؐ دے تحت
صرف ہوئی ہے ہور اُنہاں سُنی ہمیش نبی اکرمؐ دی اُمت کو شریعت
دا ہی درس دِتا ہے۔

نانگا باجی صاحب بحیثیت عالم:۔

عالم دے لفظی معنی ہین "اوہ شخص جیہڑا علم رکھدا ہووے۔
اس نچ دینوی ہور دُنیاوی دوئی علم شامل ہین۔ اگوں علم دیاں
کئی کئی شاخاں ہین۔ کوئی علم سائنس ہے، کوئی جغرافیہ ہے،
کوئی تاریخ دا علم ہے کوئی نجوم ہور ریاضی یعنی حساب وائی
وغیرہ دا علم ہے۔ انہاں سبھاں علماں کو بھی
دینی علم نال کافی نیڑے دا تعلق ہے پر اتھے جیہڑے عالمؒ کے

متعلق بحث کرنی ہے اوہ صرف دینی یعنی اوہ عالم جیہڑا دین
محمدؐ دا جاننے والا ہووے۔ جناب نانگا باجیؒ صاحب دی
طرز زندگی ہتیں بالکل ایسا لگدا ہے کہ اوہ ہک بہترین عالم
آسے ہور اللہ تعالیٰ سُنی اُنہاں کو دینی ہور دُنیاوی سب علم عطا
کیتے دے آسے۔ اُنہاں دی محفل نچ ہمیش دینی مسلیاں دے متعلق
گلاں چھیڑیاں رہندیاں آسیاں ہور ہر اوہ خوبی جیہڑی کہ ہک
عالم نچ ہونی چاہی دی ہے جناب باجی صاحبؒ ہوراں نچ اعلیٰ
پیمانے اُتے موجود آسی۔ ہور اُنہاں دی محفل نچ ہمیش اللہ ہور
اُسدے رسولؐ دیاں گلاں دا تذکرہ ہوندا آسا۔ حضرت جناب سجادہ
نشین صاحب ہوراں دے مطابق باجی صاحب ہوراں کول ہمیش
عالماں دی آمد رفت رہندی آسی ہور اوہ عالماں کو وی اللہ ہور
اُسدے رسولؐ دے احکامات لوکاں کو سُنالدے آسے ہور
خود بھی غور نال سُندے آسے تہ کدے بحث نچ حصہ گھندے
آسے۔ جناب حضرت نانگا باجی صاحب ہور ہیں عالماں دی از حد
قدر کردے آسے ہور خود اُنہاں دی ٹُوئی ہور جائی ر دے متعلق
پُچھ گچھ کردے آسے ہور حد و بڑھ کے مزاج داری کردے
آسے۔ جناب باجی صاحب ہوراں دی محفل نچ ہمیش ذکر الٰہی
جاری رہندا آسا۔ ریاست بھر ہتیں ہور ریاست ہتیں باہر وی
کئیں معتقدین ہمیش اُنہاں دی محفل نچ موجود رہندے آسے۔
جنہاں نچ عالماں دی بڑی تعداد ہمیش موجود ہوندی آسی۔
جناب نانگا باجی صاحب دے متعلق ایہ گل مشہور ہے ہور

بالکل سچ ہے کہ اوہ حُقہ پیندے آسے۔ ہکدفعہ اُنہاں دی محفل وچ کافی
سارے عالم بیٹھے ہوئے آسے جنہاں وچ مولوی عبدالرحمان ناں
دے ہک مولوی صاحب بھی موجود آسے ہور اسلامی مسئلیاں دی
محفل گرم آسی۔ اتنے وچ حضرت نانگا باجی صاحبؒ ہوراں اُنہاں
مولوی عبدالرحمان ہوراں کو پُچھیا کہ "مولوی صاحب حُقّے
دے متعلق کیہ حکم ہے۔ کیا حُقہ جائز ہے کہ ناجائز ہے؟"
مولوی عبدالرحمان ہوراں سُن فرمایا کہ "جناب بالکل ناجائز ہے"
مولوی صاحب دا ایہ جواب سُن کے جناب نانگا باجی صاحب
ہوراں سُن باقی دیاں عالماں کو وی پُچھیا کہ "ایہ مولوی صاحب
ٹھیک آکھ رہیا ہے؟" تہ سارے عالم ہک زبان ہو کے لگے
آکھن "حضرت بالکل ٹھیک آکھ رہے ہین"۔ جناب نانگا باجی
صاحب ہوراں سُن عالماں دا ایہ فتوہ سُن کے یکدم چلم چھنڈال
چھوڑی ہور اُس تھیں پچھے آخر عمر تک کدے بھی تماکوں نہیں
پیتا۔ نانگا باجی صاحبؒ ہوراں دی زندگی دا ایہ واقعہ ہک
عالمانہ سیرت ہور حیثیت دی مکمل دلیل بھی ہے۔ اس تھیں علاوہ
عاشق رسولؐ ہونے دے ناطے اوہ ہک سچے عالم آسے ہور
اُنہاں دی ملنگام دی زندگی بالکل شریعت محمدیؐ دے مطابق گزری
ہے۔ جیہڑی کہ اُنہاں دے عالم ہونے دا ہک بہترین ہور واضح
ثبوت ہے۔

نانگا باجی صاحب بحیثیت ہک والد:۔

دین اسلام ہک ایسا دین ہے جیہدے مبارک ناں

نال ہی اساں کو پتہ لگدا ہے کہ ایہ ہک سلامتی والا دین ہے،
ہور ایہ دین جس پیغمبر اُنے آیا ہے اوہ آخری پیغمبرؐ ہین ہور
اُنہاں دے نال نال اوہ رحمت اللعالمین بھی ہین۔ ایہ اوہ دین
ہے جیہڑا کہ ہک مکمل ضابطہ حیات کو پیش کردا ہے۔ اس وچ
بیوی بچ خاوند ماؤ پیو بھینیاں بھرانواں۔ رشتے داراں ہور
گماہنڈیاں سبھاں دے حقوق محفوظ ہین۔ ہور اُنہاں کو
حقوق اللہ یعنی اللہ تعالیٰ دیاں حقوقاں تھیں بھی اولیت دتی
گئی دی ہے۔ اس کیتے ہر اوہ شخص جس سُن لا الہ الا اللہ
محمد الرسول اللہؐ پڑھیا اُس واسطے اس دین ہر شی کے
قانون دی ہر ہک مد فرض ہو گئی۔ اسلام وچ تنہا پسندی
یعنی رہبانیت بالکل جائز نہیں ہور ہر ہک انسان تے اللہ
سُن ایہ فرض عائد کیتا دا ہے۔ کہ اوہ نبی اکرمؐ دے نقش
قدم اُنے اپنی زندگی گزارے جیہڑے ہک بہترین سیاستدان
بہترین فوجی کمانڈر ہور جرنیل، بہترین مفکر، بہترین لیڈر،
بہترین حساب دان، بہترین تاجر، بہترین حکمران، بہترین فلاسفر
بہترین ماہر نفسیات، بہترین ڈاکٹر، بہترین خاوند، بہترین والد
ہور اعلیٰ تھیں اعلیٰ بھا ہر (یعنی گھر چلینے) والے آسے۔

لہٰذا جدو اسیں اولیاواں دے متعلق اس حدیث شریف کو
پڑھدے ہاں کہ اولیا عاشق رسولؐ ہین تہ فر اس گل دی
وضاحت خود ہی ہو گیندی ہے کہ اوہ انسانیت دے پُتلے
ہین ہور اُنہاں وچ ہر اوہ خوبی موجود ہوندی ہے جیہدے

جبے متعلق پیغمبر اسلام جناب نبی اکرم ﷺ ہوراں سُنی تلقین فرمائی
دی ہے۔ جتھے تکر جناب نانگا باجی صاحب ہوراں دا تعلق
ہے۔ اللہ تعالیٰ سُنی اُنہاں کو کافی اولاد دِتی یعنی نو فرزند ہور
پنج صاجزادیاں جنہاں بچوں دو صاجزادیاں ہور یک فرزند اس
دُنیا تو رُخصت ہو گئے ہین۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں
سُنی شریعت محمدی ﷺ دے تحت اپنیاں فرزنداں ہور صاجزادیاں
کو دینی تعلیم دِتی ہور گھر بچ ہی اُنذی تعلیم دا مکمل انتظام فرمایا۔
ہور اپنیا بڑا فرزند خوشحال صاحب دین دی اعلیٰ تعلیم حاصل
کرے واسطے لاہور بھیجا۔ اس بغیں علاوہ اپنی اولاد نال استقدر
شفقت ہور محبت نال پیش اینڈے آسے کہ دیکھنے والیاں کو
رشک ہوندا آسا۔ جتھے استقدر پیار ہور شفقت کردے آسے
اُتے دین ہور دُنیا دونواں دے متعلق اپنی اولاد کو پدرانہ شفقت
نال وعظ نصیحت کردے آسے۔ اُنہاں سُنی اپنی اولاد کو آداب
فرزندی دا پورا پورا فلسفہ سمجھایا ہور اپنی اولاد کو بہترین
اخلاقی تعلیم دِتی جیدی بدولت اس وقت جناب باجی صاحب
ہوراں دے فرزند لوکاں واسطے باعث فخر ہور برکت ہین۔
اپنی یک بہترین والد دے اصول ہوندے ہین۔ دُنیا انسان
واسطے یک آزمائش ہوندی ہے ہور جیہڑا دُنیا چلینے دے
نال نال دین کو بھی مکمل طور نے پکڑ رکھے۔ او ہی اللہ تعالیٰ
دا بہترین ہور پیارا بندہ ہوندا ہے۔ دُنیا اس چیز دی گواہ
ہے کہ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں سُنی اپنی اولاد کو

اسقدر اعلیٰ صفات دا درس دِتا ہور زندگی گُزارنے دا اسلامی
طریقہ دسیا جیدی مثال ہی اس علاقے وچ نہیں تھیندی۔ باجی
صاحب ہوراں سُنی اپنیاں فرزنداں کو دینی تعلیم دے نال
نال سکولاں بچ مروجہ تعلیم بھی پڑھائی ہور یک بہترین والد
ہونے دا ثبوت دِتا۔

جناب نانگا باجی صاحب بحیثیت یک ٹھاہر

لفظ ٹھاہر گھر دے بڑے واسطے استعمال ہوندا ہے ہور
اے لفظ ٹھیٹھ پہاڑی لفظ ہے۔ جناب نانگا باجی صاحب جیہڑاں
یک بہترین والد آسے اسی طراں یک بچھے خاوند ہور بہترین
ٹھاہر بھی آسے۔ اُنذے سامنے گھر دا کوئی بھی انسان نظر ملا کے
گل نہ کر سکدا آسا۔ اسدے نال نال بڑے ہی شفیق، حلیم،
مصلحت پسند ہور نرم دل آسے لنگر دا حساب کتاب جیہڑے کدے
پکی منشی دے سپرد آسا پر فیر بھی بچو خود نگرانی کردے آسے۔
اس بغیں علاوہ گھر دی ضروریات دی خود نگرانی فرمیندے آسے
ہور گھر دیاں سبھاں آدمیاں دی ضرورت ہور فرمائش دا
خیال رکھدے آسے ہور نال ہی گھر دے ہر یک فرد دے
کم کاج ہور شغل نے اُنذی زیر دست نظر ہوندی آسی کہ
ہر انسان دا عمل ہور گل بات بالکل اسلامی دائرے دے
اندر ہووے۔ اپنیاں بیویاں ہور گھر دیاں دوئیاں آدمیاں
واسطے یک نمونہ ہور رحمت آسے۔ گھر دیاں اندرونی معاملیاں

سنیں گین کے ننگر ہور اس سنیں علاوہ باہراندر دے سارے
باہرے گھالے دا خیال رکھدے آسے ہور اسد ے باوجود
اللہ دی مخلوق کو بی سوہنی طراں ملاے آسے کسی بی معاملے
دے متعلق باجی صاحب دے حکم سنیں بغیر کجھ بی عمل نہ کیتا
گیندا آسا ۔ یعنی اوہ بہترین منتظم آسے ۔

جناب نانگا باجی صاحب ہک پہاڑی شاعر

جناب نانگا باجی صاحب ہوریں پہاڑی زبان بولدے
آسے ہور اپنی محفل بچ اللہ دی مخلوق نال ہمیش پہاڑی
زبان بچ مخاطب ہوندے آسے ہور عشق حقیقی دیاں ڈونگیاں
رمزاں پہاڑی گھارتاں، اکھاناں ہور لسکیاں دے ذریعے
لوکاں دے سامنے بیان کردے آسے ۔ جناب باجی صاحب
ہوراں سُن اپنے پیر مرشد حضرت جناب سائیں سہیلی صاحب
ہوراں دے فراق ہور محبت بچ پہاڑی زبان بچ شاعری کیتی
ہے ۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں کو کدے پہاڑی زبان
دا ہک بہترین شاعر ہور عالم آکھاں تہ اس بچ سرسائی بھی
مبالغہ نہ ہوسی ۔ کتیاں کہ اُنہاں کو پہاڑی زبان نال از حد
ہمدردی آسی ہور اوہ پہاڑی زبان بچ اللہ ہور اُس دے
رسولؐ دے احکامات اللہ دی مخلوق کو دسدے آسے ۔
باجی صاحب ہوراں دی زبان مبارک دے سیکڑے اکھان
اُنہاں مریداں ہور معتقداں کو یاد ہین جہڑے کراس وقت

پہاڑی ادب بچ ہک اہم حیثیت دے حامل ہین ۔ اس سنیں
علاوہ پہاڑی زبان بچ اُنہاں سُن جہڑی شاعری کیتی ہے
اُس بچ روحانیت ہور تصوف دا درس ہے ۔ جناب نانگا باجی
صاحب ہوریں ہمدردی عادت مبارک آسی کہ اوہ ہر اس انسان
کو جہڑا اُنہاں دی ملاقات واسطے ایندا آسا اُسکو فرمیندے آسے ۔
" آہ سنگیا بہہ" یا سنگیا کہہ حال یا سنگیا خیر ہے وغیرہ یعنی
کہ لفظ سنگیا اُنہاں کو از حد پسند آسا ۔ نانگا باجی صاحب
ہوراں سُن اپنے پیر مرشد دے فراق بچ عیش مقام سنیں
نکلدیاں جہڑے شعر آکھے ہین، اُنہاں بچو ہک مصرعہ اسطراں ہے:۔
"آؤ ٹُھلاں یار ۔ سائیں سہیلی دی سرکار"
اس چیز سنیں ہر ہک چنگی طراں واقف ہے کہ جناب
باجی صاحب ہوراں دی اپنی مادری زبان پشتو آسی ۔ اوہ
اس سنیں علاوہ اردو، انگریزی ہور فارسی بھی روانی نال
بول سکندے آسے پر اُنہاں سُن پہاڑی زبان بچ دین محمدیؐ
دا پرچار کر کے پہاڑی ادب ہور زبان اُتے کافی احسان
کیتا ہے ۔ جناب نانگا باجی صاحب ہوراں دے متعلق
کافی شاعراں سُن اپنی عقیدت دا اظہار کر دیاں ہویاں شعر
آکھے دے ہین ۔ اس بچ کجھ شاعراں سُن فارسی زبان بچ
اپنی عقیدت دا اظہار کیتا دا ہے ۔ کرناہ دے ہک شاعر
جیندا ناں عبداللہ آسا بھی جناب باجی صاحب ہوراں دے
متعلق کجھ شعر بنائے آسے، عبداللہ شاعر اس دنیا توں چلا گیا ہے ۔

اللہ اُسدی روح کو اُنہاں بزرگاں دی بدولت ثواب پہنچاوے
اُسدی شاعری دا نمونہ ایہ ہے

ہے جھنڈ بلند ملنگانے والیاں پیراں دا
جلوہ ہے مقروے جُھلے کل ولی فقیراں دا

اس توں علاوہ سائیں فقرالدین صاحب جیہڑے باجی صاحب
دے مُرید خاص ہین شعراں وچ اپنی عقیدت دا اظہار کیتا
دا ہے۔

ملنگام ہور جناب نانگا باجی صاحب :-

جیہڑاں کہ پہلیاں بیان کیتا گیا ہے کہ جدو جناب نانگا
باجی صاحب ہوریں ملنگام شریف وچ آئے اس وقت ملنگام
ہک اُجاڑ بیابان جنگل ہور بیٹے تہ کاڑ آسا۔ پر اللہ دے
بندے کسے چیزدے ظاہر تے نہ بلکہ باطن تے نظر رکھدے
ہین۔ اُنہاں سُن اپنے پیر مُرشد دے حُکم دے مطابق
اپنی جا پسند کیتی ہور اللہ تعالیٰ سُن اُنہاں اُتے اپنیاں
بہترین ہور اعلیٰ قسم دیاں ہزاراں نعمتاں دی بارش برسائی۔
ہور اہ ملنگام جتھے ڈھیاڑی ٹُردیاں لوک ڈر دے
آسے اللہ دے ذکر ہور درود نال گونج اُٹھیا۔ ہر طرف اللہ اکبر
دے نعرے بلند ہون لگے ہور ملنگام ہزاراں نہ بلکہ لکھاں
لوکاں دا ہک اہم اسلامی مرکز مقرر ہو گیا جتھے اسو قت
بھی اللہ ہور اللہ دے رسول ؐ دے دین بر حق دے تابعات
رہنے والا ہور نجات دیا لئے والا فلسفہ بیان ہوندا ہے

ہور لوک فیض یاب ہوندے ہین۔ اسی ملنگام وچ جناب نانگے
باجی صاحب ہوراں دا روضہ مُبارک ہے۔ واہ سبحان اللہ
کتنی سوہنی ہور برکتیلی جا ہے۔ سامنے منہیں اگے بابا
شکر الدین رح دی ٹھیری ہے۔ پیراں وچ وُلر جھیل ہے جہڑی کہ
شیشے دا مدان سئی ہوندی ہے۔ سجے کھبے ہور پچھے سوہنے
اُچے اُچے پہاڑ ہین جنہاں تے کھلتیاں دیاں بیاڑیاں ہور
میگھ اسمان نال گلاں کر دے ہین ہور باجی صاحب ہوراں
دے روضے ٹھاہر ٹھم ٹم جرکے دے ہین۔
نانگا باجی صاحب ہوراں دا روضہ بہترین گھڑائی دیاں
پٹیاں دا بنیاں دا ہے ہور اس وچ سیمنٹ استعمال ہوئی دی
ہے۔ روضے دی چھت پکے ٹین دی ہے ہور چھت دے
درمیان وچ ہک اُچا گنبد ہے جیہڑا رات دے ہنیرے وچ
بجلی دی لوٹی نال چمکدا دساں میلاں تو بھی نظر اوندا ہے۔
روضے کو اندرو پچھلے سال یعنی ۱۹۸۰ء مارچ وچ عرس شریف
توں کجھ روز سن مائیک "SUNMICA" دا سیلنگ لا با
گیا دا ہے۔ چونواں پاساں دا ہرو کھڑکیاں ہین۔ دروازہ صرف
ہک ہی ہے۔ روضے دا تقل زمین تو کم تھوں کم چار فٹ
اُچا ہے ہور روضے دی عمارت لگ بھگ ۹ گز چوکور ہے
ہوے تھلے سمیت تقریباً چار گز اُچی ہے نہ اس توں اُتے
چھت ہے۔ روضے دے اندر جتھے قبر مُبارک ہے۔
اُسدے اردگرد ہماڑی دے بڑے بڑے سوہنے نقش ہین۔

جنڈے درمیاں لکڑی دے تختے لگے دے ہین۔ قبر مبارک
دے احاطے دے باہر جناب نانگا باجی صاحب ہوراں
دی ہک اہلیہ مرحومہ بھی دفن ہین۔ روضے دے باہر
کافی کھلی جاہ ہے جتھے اُندے فرزند جناب بادشاہ جان
صاحب مرحوم دی قبر ہے۔

جناب نانگا باجی صاحب ہور دیاں فرزنداں بچو دو
صاحبزادے جناب حاجی ایوب شاہ صاحب ہور جناب
سرور شاہ صاحب۔ الروف نتو صاحب راجوری دے
علاقے بچ رہندے ہین باقی دے بچے پھرا ملنگام شریف
بچ ہی تشریف فرما ہین۔ جناب باجی صاحب ہوراں دے
سب صاحبزادے صاحب اولاد ہین بلکہ اُندی اولاد بھی
صاحب اولاد ہے۔ ہور نیک سیرت نیک خصلت ہور
نیک طبیعت دے مالک ہین۔ ہور سب پوری ریاست
جموں کشمیر بچ مقبول ہین۔

القصہ نانگا باجی صاحبؒ پہاڑی قوم بچ ہک ایسا
دہنیبہ آسے جیہدی روشنی دین ہور دنیا دوہواں طرفاں کو
لگدی آسی ہور جس تے جموں وکشمیر دی پہاڑی قوم جتنا
بھی فخر کرے گھٹ ہے۔ اُندا مقام اللہ [illegible] کافی اُچا
کیتا دا آسا اللہ تعالیٰ اُندے عمل دا صدقہ اساں اُتے
بھی رحم کرے ہور پہاڑی زبان کو یعنی اُندی زبان کو
ہور اُسدیاں حقیقی محافظاں کو ڈھیر ڈھیر عزت ہور

رزق عطا کرے۔ آمین۔ حضرت نانگے باجی صاحب دی
زندگی دے متعلق اجتک مکمل طور اُتے کوئی بھی کتاب
نہیں چھپی۔ اُمید ہے کہ ریاستی کلچرل اکیڈمی بچ چھپنے والے
شیرازے دا ایہ خاص نمبر نانگے باجی دیاں مُریداں ہور
معتقدنیاں دی کافی حد تک تشنگی بجھیسی۔ ہور ایہ بھی اُمید
ہے کہ پڑھنے والا اس نیک کم بچ پہل کرنے والیاں
واسطے دُعائے خیر منگسی ۔

۲۔۱ جسم ماہڑا ملنگام پیسے روح بسے کشمیر دیاں ماہیاں تے
فرے جان انجان حیران ماہڑی اُنہاں اُچیاں شنگراں والیاں تے
پھیڑے عمل کھوٹے ماہڑے جوگ [illegible] گئے جان ماہڑی بدھالیاں تے
رکھ نظر اقبال اُمید والی باجی صاحب دے روضے دیاں جالیاں تے

سید یاسر اقبال ملنگامی

اچھوپال

چمکار حضرت نانگے باجیؒ صاحب دے

صدیاں پہلیاں کشمیر اِک ستارہ (PLANET) دہنیٔں ۔ (سورج) دے اگے پچھے فردا آساتہ آخرکار ٹھنڈا ہوگیا کئی وار اسدی اندرے دی اگی دے پہاڑ پھٹ گئے، کئی وار ایہ سوچیا گیا کہ مہادیپ دے ہنیٔں نال مل گیندا رہیا ہور کئی وار ایہ کٹی بھی ہوئے ۔ جس ویلے اُتر بھارت پانیئیں دے نلا بچ گھیریا دا آساتہ کئی موٹیاں پہاڑی چوٹیاں وجود بچ آئیاں ۔ ہور پانی ختم ہونے نال ہی کشمیر دی سوہنی وادی بھی سامنے آئی ۔

کشمیر دی ایہ سُنہری دھرتی رشیاں، مُنیاں ہور پیراں فقیراں دی دولت ملی گیندی ہے ۔ اس سُچی تہ سنہری دھرتی نے کئی اولیا ہور فقیر گزرے جنہاں سُن اِسدی عظمت ہور خوبصورتی کو صرف برقرار ہی نہ رکھیا بلکہ اس بچ ہزار گناں باہدا بھی کیتا ۔

ایہ دھرتی ہندو، سکھ ہور مسلمان فقیراں دی دھرتی ہے ۔ اس دھرتی اُتے گوتم بُدھ ہور سری گورو نانک دیو جی بِتیاں رب دیاں بندیاں سُن اپنے قدم باہے انھے کتیاں رشیاں، مُنیاں، بابیاں، اولیاواں، سیداں تہ پیراں فقیراں دی پیدائش ہوئی ۔ ایہ دھرتی شیخ نورالدینؒ، بابا ریشی، بابا شکر الدین، لل دید ہور کئی دوئیاں ہزاراں ولیاں دی دھرتی ہے ۔

کشمیر تے مسلماناں دا راج سلطان زین العابدین ہتھیں مطابق ۱۶۱۷ء شروع ہوندا ہے ۔ ایہ قدرتی گل ہے کہ جس ویلے بھی کسے جائی کسے بکی قوم دا راج ہویا تہ اُس راج دے نال اُتھے دیاں لوکاں اُتے بھی اوہ اثر ضرور پے گیندا ہے ۔ اسی طراں مسلمان راج دی وجہ ہتھیں اس علاقے بچ اسلام دے قدم جنگی طراں نال مضبوط ہو گئے ۔ ایہ بھی قدرتی گل ہے کہ جس ویلے کسے راج یا مذہبی پابندیاں ہور روکاوٹاں ہتھیں لوک تنگ آ گچھن تہ اوہ نویں ہی گل نواں ہی خیال ہور نواں ہی رنگ وروپ اختیار کرنے بچ اپنی بہتری ہور خیر سمجھدے ہین ہور ایسا کرنے بچ ذرا بھی سہیہ جھکتے ۔

مسلماناں دے آئے نال انھے کتیاں اولیاواں سُن قدم رکھے ہور اپنی اپنی مثال دُنیا اُتے چھوڑ کے گئے ۔ اب نال سچی ہور محبت دی وجہ ہتھیں ایسے ایسے کرشمے کر کے دس گئے جہڑیاں دی وجہ ہتھیں اوہ ابدی زندگی حاصل کر گئے ہین ۔

سرینگر بچ اسوقت مسلماناں دی سب ہتھیں متبرک ہور اہم زیارت

حضرت بل شریف ہے اسفنیں علاوہ بیٹھک شاہ ہمدانؒ صاحب
بیٹھک پیر دستگیرؒ صاحب، زیارت شیخ نورالدینؒ ولی چرار شریف
مخدومؒ صاحب قلعہ ہاری پربت سرینگر ہور ہزاراں دوئیاں زیارتاں
جہڑیاں وادی دیاں باقی علاقیاں یا شہراں بچ ہین عقیدت دے
اہم مرکز ہین۔

انہاں درگاہواں ہور باقی متبرک زیارتاں بچوں حضرت
نانگا باجی صاحب دی درگاہ عالیہ ملنگام بھی ہک اہم ہور بڑی
حیثیت رکھدی ہے۔ حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں دی
زیارت شریف قصبہ بانڈی پورہ ضلع بارہمولہ تھیں کوئی دس میل
مشرق دی طرف موضع ملنگام بچ ہے۔ ہور پٹھا کے منڈھ واقع
ہے۔ بس نو لینے نو بعد زیارت شریف تونی کو آدھ ہک میل پیدل
ٹُر کے سوہنے پہاڑ منڈھ گینا پیندا ہے۔ اتھے جنگل دیاں
نظاریاں وار دکھ کے ایہ لگدا ہے کہ پہاڑ پیاڑیاں ہور دوئے کئیاں
قسماں دے لم سلمے بوٹے ہوا نال لارے کھیندیاں ہوئیاں خوشی
نال جناب حضرت نانگا باجی صاحب دیاں عقیدتمنداں دا استقبال
کردے ہین۔ ہور ایسا محسوس ہوندا ہے کہ انہاں سوہنیاں
پہاڑاں نے دے ایہ جنگل حضرت نانگا باجی صاحب ہور انہاں دیاں
عقیدتمنداں کو پکھا جھول رہے ہین۔ ٹُردیاں انسان کجھ تھوڑی
جئی ہٹیا ہیں محسوس کردا ہے پر زیارت شریف اُتے پہنچ کے
زیارت دا نظارہ کرے دے بعد سب کجھ بھُل گہندا ہے۔
واقعی ہمارب دے اس دوست دی عظمت دی وجہ تھیں اتھے

جنگل بچ منگل سئی ہوندی ہے۔ ہر کوئی مُریدا یہ گُل بھُل گہندا ہے
کہ میں کتھو آیا ہاں بلکہ بے ہوشی جئی ہور آرام جئی محسوس ہوندا
ہے اُسدا دھیان صرف ہک ہی طرف ہیں کہ اپنے پیر دی طرف
ہور اپنی نیک مُراد دے طرف ہوندا ہے۔ ہور اپنا سر نیواں
کر کے ندامت پکڑ گہندا ہے۔

حضرت نانگا باجی صاحب ہوراں سُن صرف بانڈی پورہ
سوپور ہی دی دھرتی دی قیمت تہیہ بدھائی بلکہ ریاست پھر بلکہ
اسفنیں باہر بھی اپنی بزرگی ہور فیض دیاں دُھماں پا بیاں ہین۔
جناب نانگا باجی صاحب اصلی کشمیر دے رہنے والے نہ آسے
بلکہ اوہ علاقہ پشاور تھیں ہوندے ہوئے لاہور دا ہر و کشمیر
پہنچے ہور زندگی دا کجھ وقت کشمیر دیاں پہاڑاں ہور باقی دیاں
علاقیاں بچ اپنی منزل پوری کرے واسطے گزار کے تھیں بعد
موجودہ ملنگام شریف تشریف گھن گئے۔ ہور دُنیا کو بس چھوڑیا
کہ رب دے بندے دولت پچھے نہیہ دوڑ دے بلکہ دولت
خود انہاں پچھے دوڑدی ہے۔ ہور اوہ دُنیا پچھے نہیہ دوڑدے
بلکہ دُنیا خود اُنہاں پچھے دوڑدی ہے۔ حضرت نانگا باجی صاحب
دُنیاوی گلاں ہور کم کاج بڑی چنگی طراں کردے آسے ہور
تمام مُریداں دیاں عرضاں سُندے آسے پر اُنہاں دا دل
ہمیشہ اپنے محبوب یعنی رب دا رہوندا آسا۔

نانگا باجی صاحب ہوراں اپنی جوانی دے بچکارے دور
بچ جدو اوہ اسلام آباد دے علاقے بچ آسے کافی تکلیف دکھی

ہور جس گھر وچ رہندے آسے اُنہاں دے ہتھوں کافی دکھ برداشت کیتے۔ ہک دیہاڑے لوکاں سُنی نانگا باجی صاحب ہوراں کو قرآن شریف دی تلاوت کردیاں دیکھیا تہ لوک حیران ہو گئے کہ ایہ شخص جہڑا اس گھر وچ نوکر دی حیثیت وچ کم کردا ہے۔ قرآن مجید کسطراں پڑھدا ہے۔ پر لوکاں کو کیہہ پتہ آسا کہ فقیراں دیاں منزلاں بڑیاں اوکھیاں ہوندیاں ہین ہور رب دے بندے کدے وی اظہار نہیں کردے کہ اوہ کون ہین۔ اس گل تھیں بعد حضرت دے متعلق لوکاں کو کجھ شک ہو گیا کہ ایہ شخص کوئی خاص آدمی ہے تہ لوکاں سُنی چوری نال اُنہاں کو دیکھنا شروع کر دتا۔ جناب ہوراں سُنی گوہے دا ٹوکرا بھریا ہور سر کے چائے ٹر گئے۔ لوکاں دیکھیا کہ ٹوکرا حضرت دے سر مبارک تھیں کافی اُچا ہے ہور آپ ہی حضرت نال نال ٹردا ہے۔ جناب ہوراں ہوندے نتے پہنچ کے ٹوکرا سٹیا ہور خود نہا کے قرآن شریف دی تلاوت کرن لگ گئے۔ استھیں پچھے نانگا باجی صاحب کو نوں اُس قسم دا کم کرالن تھیں اُس گھر دیاں سُنی توبہ کیتی ہور نانگا باجی صاحب عزت نال رہن لگے پر۔ جس دے اندر عشق حقیقی دا جو بڑیا دا ہووے اوہ کوئی ٹکا چین نال کدوں رہندا ہے۔ حضرت ہوراں گھر بار چھوڑ دتا ہور پہاڑاں دا راہ پکڑ گھدا۔ لوک پہلیاں اُنہاں کو ان پڑھ سمجھدے آسے پر اوہ جھکھے ننگے جنگلاں بیاباناں ہور پہاڑاں نے کئی کئی روزہ رکھ کے اُچیاں اُچیاں قرآن پاک دی تلاوت

کردے آسے۔ ہور عشق حقیقی دے شراب وچ مست رہندے آسے اُنہاں کو سردی گرمی ہور بھکھ تریہ دی کجھ پرواہ نہ آسی۔ ادھی عمر وچ حضرت اس علاقے ملنکام شریف وچ تشریف گھن آئے ہور فیر ساری عمر اتھی گزاری۔ زیارت شریف تے کجھے تھیں پہلیاں ہر آدمی کنے مُنہ دھو کے سلام کردا ہے ہو۔ دُعا منگدا ہے۔ عقیدتمند لوک خاص کر مانواں پہنیاں۔ زیارت شریف دیاں تھماں نال "دشیاں" بنھدیاں ہین کہ اب ماہڑی فلانی مشکل دور کرے۔ لوک اتھے جھنڈے بھی چاہڑدے ہین۔ ہور تاہری یا حلوہ شرینی بھی بنڈدے ہین۔ اس تھیں علاوہ۔ بکرا یا ککڑ بھی ذبح کر کے بنڈدے ہین۔ نانگا باجی صاحب دے لنگر اُتے سیکڑیاں بلکہ ہزاراں لوک روٹی کھیندے ہین۔ ہندو مسلمان، سکھ، عیسائی سارے اتھے اپنے اپنے عقیدے دے مطابق آ کے حاضری دیندے ہین۔ ہندواں، سکھاں ہور عیسائیاں دی روٹی دا وکھ انتظام کیتا گیندا ہے۔

ایتھے کئی ہاں لوک آ کے نماز روزہ حج زکواۃ ہور سدھے راہ دے متعلق وعظ نصیحت ہور تبلیغ سُنی کے اپنا ایمان تازہ کر دے ہین ہور آخرت واسطے کٹھی کر دے ہین۔ ایہ گل بھی عام لوک آکھدے ہین کہ کدے کسے کو اولاد نہ ہووے یا بے وقت بارشاں یا روڑہ ہو گچھے تہ خانگاہ تے آ کے رب دی ذات کو سچے صدق نال منگو تہ رب ہکدم مراد پوری کر دیندے۔

نانگا باجی صاحب دا عرس سال وچ یک وار اسلامی تاریخ
دے تحت منایا گیندا ہے۔ اُنہاں دِ ڈھیاڑیاں۔ ریاست بھر
بلکہ ریاست بھنیں باہروں وی کئی ہزار لوک زیارت واسطے اپنے
ہین۔ ہور دِ ڈھیاڑ رات ذکر ہور تلاوت وچ گزار دے ہین۔
عرس دیاں دِ ڈھیاڑیاں کئی کوئنٹل چاول ہور آٹا خانگاہ دے
لنگر اُتے خرچ ہوندا ہے۔ ہور یک ہفتہ عقیدتمند اُتھے رہندے ہین۔ خانگاہ ہور اُسدے آس پاس دا سارا احاطہ
اُس وقت بجلی دیاں بتیاں نال بھرپور کیتا گیندا ہے، ہور
خانگاہ شریف کو رنگ ہور روگن بھنیں علاوہ عطر دا چھڑکار
بھی کیتا گیندا ہے۔

حضرت دے متعلق کجھ لکھنا نہ بڑی گل ہے میں جیئے عاجز
کو قلم چیدیاں بھی ڈر لگدی ہے۔ انسان کدے اپنی حقیقت
کو ڈھونڈ بھنے دی کوشش کرے تاں۔ اسواسطے نہ رب
دیاں بندیاں دی خدمت ہور اُنہاں دی شفقت حاصل کرنی
ضروری ہوندی ہے۔ نانگا باجی صاحب دے متعلق جتنا
بھی کجھ لکھیا گیا گھٹ ہے۔ رب دی مہربانی نال میں کجھ یک
گلاں لکھ کے اپنی عقیدت دا اظہار کیتا ہے۔

اساں ساریاں کو حضرت نانگا باجی صاحب دی
مقدس زندگی بھنیں کجھ نہ کجھ سکھنے دی کوشش کرنی
چاہی دی ہے۔ ہور اوہ ہیرے ہور جواہرات جہڑے اوہ
گلاں گلاں دی شکل وچ اپنیاں مریداں ہور عقیدتمنداں واسطے چھوڑ گئے
دے ہین اُندا پورا ہور جائز استعمال کرنا چاہی دا ہے۔

حبیب اللہ قریشی

قوالی

دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی
سمجھن لوک حقیقت ایتھے رب دے خاص احسان دی
نانگے باجی دی ایہہ بیٹھک
مولا جدی کرے حفاظت
دسی ربدے ولی کرامت
کرکے عمر تمام ریاضت
کیہ کجھ آکھ سناواں ہیروٹا تت نہیں زبان دی
دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی
باراں سال خدا دا بندہ
فرباپہاڑاں اُتے ننگا
واہ واہ تو ہڑی شان ملنگا۔ قربو بزرگو مرد الکھڑا
وعظ نصیحت ہردم ایتھے جاری ہے اسلام دی
دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی

لال جواہر دسن بہتر
سامنے دسے بابا شکر
ہوون دُور ایتھے سب چکر
صدقاں والے ہوون بے فکر
کرن تلاوت عاشق صادق اللہ دے فرقان دی!
دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی
دس گیا سبق حقیقت والا
ہے اللہ اعلیٰ بھیں اعلیٰ
اوہی دو جگ دا رکھوالا
سمجھے خوب دلاں دا حالہ
آکھیا نانگے باجی صاحب شفقت رکھ انسان دی
دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی
نانگے باجی جس جس جائی
پڑھیا سجا ذکر خدائی
سختی غربت رب نسائی
بسے نال آرام لوکائی
رکھیں سید قمر تیتی توں بھی اللہ دے احسان دی
دم دم چکے لاٹاں مارے دھرتی ملنگام دی

سید مزمل شاہ

سی حرفی

ا۔ اکھیاں دکھیا نانگا باجی جس ڈھونڈیا عشق دا بہیت ڈوہنگا
دسے مجلساں محفلاں بیچ بیٹھا پیر اندرو لبکھ سلیکھ ڈوہنگا!!
ڈٹھا سجنوں مست ملنگ باجی اکھیاں سجھاں بھیں دور اندیش ڈوہنگا
ولی اللہ دا بھید مزملا وے رہیا دسدا راز ہمیش ڈوہنگا

ب۔ بال کے اگ فراق والی سوہنیا کجھ محبوب دے نال ملیا
نانگے باجی دا خاص مرید ہر یک جدوں ملیا حال بے حال ملیا
کرن یاد عاشق باجی صاحب کوجی دل جنہاں دا پیر دے نال ملیا
نانگا باجی مزملا ولی ہویا سچے عشق دا جدوں جلال ملیا!

ت۔ تُسیں کرو ارمان لکھاں کراں میں بھی لکھ ارمان یا رو
نانگے باجی دیاں سوہنیاں سُخناں دریاوے جدوں بھی کدے دیہان یارو
اُہنا! عمر ساری سوہنی جند ساڈی کیتا نت قرآن بیان یارو
رکھیؤ نت مزملا سجنیاں وے نانگے باجی دا یاد فرمان یا رو!

سید ولائت شاہ

شفقت ملنگے باجی دی

شفقت سوہنا لفظ بھراؤ اس وچ راز خدائی
شفقت والی سوہنی ہئی اللہ آپ پڑھائی
کئی مخلوقاں سرجیاں اللہ انساناں تھیں پہلاں
شفقت رکھی نائیں اُنہاں اندر قولاں فعلاں
اسی کرکے اللہ صاحب سرجیا فیر انساناں
پیغمبراں اولیاؤاں سمجھیا ڈونگھا راز ربانا ں
شفقت انساناں دے تائیں کھوڑ دی کول خلادے
شفقت ناگے باجیؒ والی تروڑے کفر دلاندے
نانگا باجی صاحب سوہنا خاص شفیق بھراؤ
دس گیا راز ولائیت ڈونگھا نائیں کدے بھلاؤ

نظم

سید محبوب شاہ محبوب

لایا ڈیرہ نانگے باجی وُلر جھیل کنارے
کہہ میں خوبی دساں یارو اِتھے لکھ نظارے
سجے کھبے اُچے اُچے سوہنے رُکھ کھلوتے
آون کرن زیارت عاشق داغ دلاندے دھوتے
آون لکھاں عاشق اتھے تہمت جنہاں عقیدی
کردے زکر عبادت ربدی اُٹھ دلوں حب جگدی
تازہ ہووے ایمان ہندیا دکھ کے روزے تائیں
کمیں کُل مرید بچارے منگن جدو دعائیں!
ہمت رب بنایا یارو منگام پیارا!!!
دُور دورا ڈیوُ آوے خلقت اِتھے کرن نظارہ
عاشق خاص رسول اللہ دا نانگا باجی یارو
سنے محبوب پہاڑیوُ ہیرو ہرگز مت بسارو

سید محمد اقبال عاجز

نظم

لکھاں حمد اُسدی جس لُوڈ کیتا نالوُد تھیں ایہ گُلزار سوہنیا
اتے بھیجیا خاص رسولؐ اپنا اُتے عرش تے فرش مُختار سوہنیا
ہویا تخت نشین زمین اُتے دونواں جگاں دا ادہ تاجدار سوہنیا
قطب غوث اقبال قیوم حاضر مُجری بھردے نی بیچ دربار سوہنیا
حضرت پیر سید دستگیر صاحب کیتا ولیاں بیچ سردار سوہنیا
سرسبز بغداد سُبحان اللہ جلوہ لوُر نہ انت شمار سوہنیا
دستگیر دی لڑی دا اک موتی آیا ہند دی ... اسوار سوہنیا
ہندوستان اقبال آباد کیتا معین الدین چشتی سرکار سوہنیا
اُسی حوض تھیں چلکدی لہر اُٹھی بیچ کشمیر ظاہر اسرار سوہنیا
سید رسول شاہ خاص حبیب ربدے بانڈی پور آ کیتا قرار سوہنیا
لاٹاں ماریاں حسن زمین اندر چمکے چن جبین انوار سوہنیا
ملنگام سرسبز ہویا چولواں طرفاں ہیمیوں کرن اقبال کو کار سوہنیا
عاشق آوندے جاوندے روز لکھاں لنگر کھاوندے کرن دیدار سوہنیا

نال مفلساں عاجزاں خادماں دے کردے مہر دی نظر پیار سوہنیا
حاجت سائلاں دی منگے رب کولوں بخشے جلد اقبال غفار سوہنیا
اُسی وقت منظور درگاہ ہووے مطلب پان سارے طلبگار سوہنیا
سکے باغ تے بادشاں منگدا ہے ہووے پلک اندر سبزہ زار سوہنیا
سہرہ پھلاں دا ملنگام سارا پھُل گُل دسے ہر خار سوہنیا
ہر وقت اقبال ہے فیض جاری شعلہ روز سے دا دیوے چمکار سوہنیا
عاشق اج بھی کرن مدارح اُندی جہاں تلب سُتھرا واقف کار سوہنیا
بیچ مجلساں محفلاں ہر جائی کرن ذکر تعریف اظہار سوہنیا
پہلگام تحصیل آئے بہیر پہاڑی ناں گے باجی دا رکھ پیار سوہنیا
رکھیں یاد اقبال باجی صاحب تائیں پہاڑی قوم دا ادہ غمخوار سوہنیا

چودھری محمد زمان

نظم

کیہ مجال ہے ماہڑی حضرت کراں بیان تسانڈا
زمیناں تے اسماناں اندر اُچا شان تسانڈا
بہندے وچ کچہری جدوں بریلا رب دا نور
دسن کول اساندے بیٹھے ہوون وچ حضور
باجی صاحب دا لنگر یارو جاری ہے مدامی
وچ حیاتی باجی صاحب دسے بہت قرآنی
کیہ کیہ صفت سُناواں بہیرو دل وچ لکھ خیال
ہوندا تازہ روح لوکاں دا دکھ کے ہک جمال
اللہ صاحب اُندے تائیں دتی لکھ نعمت
رکھیں یاد زمان اُنہاں کو دل وچ رکھ ندامت

ACADEMY OF ART CULTURE & LANGUAGES